

ETNO-HORONIMIA ROMÂNEASCĂ (EHR).
Dicționar istoric al numelor de țări și de popoare în
română. Prezentarea unui proiect*

de

EUGEN MUNTEANU

En cours de réalisation et financé par l'état roumain, notre projet essaie d'aborder de manière synthétique, lexicographique et historique, un domaine peu étudié, à savoir celui des noms de pays et de peuples dans la langue roumaine. Dans l'EHR seront compris les noms propres de pays avec toutes les variantes attestées (*Roma/ Rîm/ Împărăția Rîmului, Grechia/ Greția/ Grecia/ Împărăția Grecească, Frîncia/ Franția/ Țara Frîncească/ Franța*, etc.), tout comme les dérivés nominaux, verbaux et adverbiaux de la sphère de chaque nom de pays (*rîmlean, roman, rîmlenește*, etc.), ainsi que toutes les variantes phonétique et morphologiques, accompagnées par toutes les informations linguistiques nécessaires (circulation, fréquence, ancienneté, connotations stylistiques, etc.). L'EHR est conçu comme un dictionnaire historique de nature linguistique, fondé sur les principes d'onomasiologie historique. Il proposera une image globale tant de l'inventaire des ethnonymes du roumain contemporain, que de la dynamique historique de la constitution de cet inventaire à travers le temps. Par ordre chronologique, on pourra suivre les différentes variantes d'un ethnonyme ou d'un choronyme, tout comme les éventuelles mutations sémantique ou de désignation. Le principe lexicographique ordonnateur sera celui du contenu. On présente des détails concernant notre méthode de travail, les difficultés techniques et quelques implications théoriques de notre projet.

1. Stadiul actual al cercetării și scopul lucrării

Cercetările de onomastică românească se află într-un stadiu incipient. O situație relativ mai bună se înregistrează în domeniile toponimiei și ale antroponimiei, unde există studii, monografii, precum și câteva lucrări de sinteză¹. Un sector aproape virgin al onomasticii românești îl reprezintă cel al horonimiei (numele de țări) și al etnonimiei (numele de popoare) unde, în afară de simpla prezență în dicționare a lexemelor din această categorie, nu poate fi citată nici un studiu monografic mai consistent². Lucrarea pe care o propunem încearcă să acopere cel puțin o parte din acest gol, printr-o abordare sintetică, de tip lexicografic și istoric.

În EHR vor fi cuprinse, într-o manieră lexicografică, atât numele proprii de țări cu toate variantele atestate (*Roma/ Rîm, Grecia/ Grechia/ Grēția/ Împărăția Grecească, Ghermânia/ Ghermanía/ Germânia, Moscul/ Țara Moschicească/ Țara Moscalului/ Ungaria/ Țara Ungurească/ Țara Ungurului, China/ Hina/ Chitai, Léhia/ Lehía/ Leahul/ Țara Leahului/ Țara Leșească/ Polonia* etc.), cât și etnonimele atestate în scris, împreună cu

* O formă prescurtată a acestui text a fost prezentată, în limba franceză, în cadrul celui de-al XXII-lea Congres Internațional de Științe Onomastice, Pisa (Italia), 28 august – 4 septembrie 2005.

¹ O radiografie a stadiului cercetării românești în domeniul onomasticii se află la Sala 1993.

² Cu excepția seriei de articole publicate în ultimul deceniu de Constantin Dominte (vezi *Bibliografia*).

derivatele lor nominale, verbale și adverbiale (*roman, rîmlean, rîmlenește, rîmlenie* etc.). EHR este conceput ca un dicționar istoric de tip lingvistic, fundamentat pe principiile onomasiologiei istorice. El va oferi o imagine cuprinzătoare atât asupra inventarului etno-horonimelor în limba română contemporană, cât și asupra dinamicii istorice a constituirii acestui inventar în timp. Vor putea fi urmărite, în ordine cronologică, diferitele variante ale unui horo-etnonim, precum și eventualele mutații semantice sau de desemnare. Este prevăzută și inserarea unui paragraf etimologic.

Conceput a fi realizat pe baza unei ample documentări primare, EHR va reprezenta o primă sinteză lexicografică asupra unui important sector al lexicului românesc, dar, deopotrivă, și o sursă de informare și un punct de plecare pentru cercetări ulterioare.

2. Fundamente teoretice și terminologie. Apelativ vs. nume propriu

După cum am menționat deja, scopul EHR este acela de a oferi o imagine pe cât posibil de completă și nuanțată asupra dinamicii istorice a evoluției numelor de țări și de popoare în limba română. În consecință, unitățile lingvistice cuprinse în dicționar vor aparține la două clase de cuvinte diferite: a) numele proprii de țări și b) numele comune de popoare. Această decizie lexicografică ne-a fost impusă de constatarea că cele două categorii de unități verbale, dincolo de diferențele de statut lingvistic, interferează aproape indisolubil în dinamica structurilor lingvistice. Este de amintit în acest context cunoscuta distincție clasică operată de Priscianus (sec. al VI-lea), care deosebea, în clasa substantivelor concrete (*substantiva concreta*), numele proprii (*propria*) de numele comune sau apelative (*apelativa*). Accepția modernă generală este aceea că a p e l a t i v u l (Ap.) denumește fiecare dintre elementele unei clase (*român, grec, roman*), pe când n u m e l e p r o p r i u (NPr) denumește un individ sau membrul unic al unei clase (*Ion, Popescu, Grecia, Iași, Bahlui, Carpați, Teiul lui Eminescu* etc.). Din punct de vedere structural-funcțional, NPr este marcat pozitiv prin funcția (+individualizare), iar apelativul este nemarcat (—individualizare). Acceptând acest punct de vedere, ne înscriem pe poziția teoretică exprimată cu claritate de Gardiner 1954, p. 40:

“A proper name is a word or a group of words, which is recognized as having identification as its specific purpose, and which achieves, or tends to achieve, by means of its distinctive sound alone, without regard to any meaning possessed by that sound from the start, or acquired by it through association with the object or objects thereby identified”.

În ce privește statutul semantic, NPr nu are, prin natura sa, conținut semantic propriu-zis, ci doar un „conținut designativ”, adică funcție de desemnare. Într-o limbă istorică dată, NPr nu „semnifică” nimic, ci doar „desemnează” ceva, adică un obiect unic. Totuși, a fost remarcat faptul că, pe lângă funcția sa prioritară, cea designativ-individualizatoare, NPr mai realizează în actul de comunicare lingvistică și alte câteva funcții secundare, cum ar fi: funcția expresivă, funcția de diferențiere socială, funcția conotativ-evocativă. Potrivit datelor oferite de materialul excerptat, în EHR vor fi reținute contextele care ilustrează realizarea acestor funcții secundare.

Din punct de vedere tipologic, clasificarea cea mai comună a NPR este cea realizată pe baza conținutului designativ. Specialiștii disting, din acest punct de vedere, următoarele principale clase de NPR³:

- **astronime** (obiecte cosmice unicate, astronomice sau mitice): *Soarele, Luna, Saturn, Luceafărul*;
- **teonime** (în religiile monoteiste): *Dumnezeu, Iisus Hristos, Sfântul Duh, Sfânta Treime, Iehova, Buda, Alah, Zarathustra*;
- **mitonime**: *Jupiter, Zeus, Apolo, Amon-Ra, Făt-Frumos, Păcală, Iadul, Raiul, Infernul, Paradisul*;
- **antroponime**: *Vasile, Eminescu, Ioan Hrisostomul*;
- **haracteronime** (personaje literare devenite prototipuri): *Hamlet, Don Quijote*;
- **hrematonime** (instituții politico-economice, militare, culturale etc.): *Tripla Alianță, Antanta, UNESCO, ONU, Universitatea Al. I. Cuza, Ministerul de Externe*;
- **ergonime** (termen mai rar întrebuințat, pentru a desemna nume de firme comerciale): *RAFO-Onești, PETROMIDIA, SIEMENS, MERCEDES*;
- **geonime** sau **toponime** (denumiri geografic-topografice):
  - **hidronime**: *Olt, Amazon, Marea Neagră, Amazon, Ciric*;
  - **politonime**: *Iași, Paris, Horlești*;
  - **oronime**: *Rarău, Athos, Ararat, Carpați, Himalaya*;
  - **horonime**: *Troia, Egipt, Roma, Franța, Anglia*;
  - **hodonime** (nume de drumuri, străzi, piețe etc.): *Copou, Champs Elysée, Podu Roș, Calea Moșilor*;
- **oiconime** (nume de clădiri, palate): *Palatul Culturii, Casa Vernescu, Luvru*;
- **zoonime**: *Ducipal, Joiana, Azor, Mițura*.

Ținta cercetării noastre este studiul istoric al horonimelor (nume de țări), în relația lor funcțională și evolutivă cu etnonimele. Așadar, în dorința de a întrebuința un termen generic global, am avut de ales între următoarele trei posibilități: a) *e t n o - h o r o n i m i a r o m â n e a s c ă*, b) *h o r o - e t n o n i m i a r o m â n e a s c ă* sau c) *e t n o n i m i a ș i h o r o n i m i a l i m b i i r o m â n e*, ca subdomeniu al onomasticii românești. Am optat pentru prima formulă. Clase lexico-gramaticale diferite, horonimele și etnonimele nu pot fi studiate științific decât împreună.

2.1. Horonimele. Definiție, tipologie

Prin *h o r o n i m*, pl. *h o r o n i m e*, termen de specialitate forjat pe baza gr. *χώρα* (*chōre*) ‘ținut, regiune; țară’, înțelegem acel NPR care poate desemna, într-o limbă istorică dată, următoarele realități politico-geografice și istorice:

- o „țară” ca unitate etnico-culturală sau politico-istorică instituită de-a lungul istoriei antice, medievale sau moderne: *Egipt, Paflagonia, Grecia, Dacia, Danemarca, Franța, Sudan, Etiopia, Imperiul Persan, Imperiul Bizantin, Poarta Otomană, Austro-Ungaria, Statele Unite ale Americii*;

³ Am preluat, adaptând în limba română, terminologia internațională referitoare la principalele clase de nume proprii, propusă de International Council of Onomastic Sciences (ICOS), www.icosweb.net.

— o regiune istorică recunoscută ca atare: *Moldova, Maramureș, Oltenia, Hațeg, Voronej, Anjou, Toscana, York, Țara Galilor, Castilia, Patagonia*;

— principate, comitate, ducate, regiuni autonome: *Burgundia, Bavaria, Brandenburg, Tirol, Cecenia*;

— unități administrative (state federale, districte, județe): *Bavaria, Arkansas, Teleorman, Romanați*;

— unități fizico-geografice: insule (*Baleare, Creta, Cipru, Corfu, Samos, Tahiti, Hong Kong*), continente (*Africa, Europa, Asia*), peninsule (*Indochina, Balcani*), depresiuni (*Țara Bîrsei*) etc.;

— orașe-stat sau colonii ale altor state: *Atena, Sparta, Teba, Efes, Histria, Florența, Veneția*;

— „țări biblice”: *Canaan, Moab, Samaria, Galileea, Babilon*;

— „țări mitice”: *Țara Feacilor, Atlantida, Eldorado, Walhala*.

În privința raportului între horonim și denumirea oficială, EHR urmărește în mod prioritar horonimele ca atare, în varietatea lor formală și de conținut; înregistrăm, ca variantă funcțională (și în limitele atestărilor scrise), și denumirile oficiale: *România* (horonim), *Regatul României, Republica Populară Română, Republica Socialistă România* (denumiri oficiale).

2.2. Etnonimele. Definiție, tipologie

În accepția noastră, prin *etnonim*, pl. *etnonime*, germ. *Völkername*, fr. *ethnonyme*, engl. *ethnonym*, lat. savantă (*nomen ethnicum*, pl. *ethnica*, ca termen generic, înțelegem apelativul întrebuit pentru desemnarea, într-o limbă istorică dată, a unei unități etnice (clan, trib, popor, națiune) sau a unei grupări umane definibile din punct de vedere geografic sau etnopolitic și asimilabile acesteia (uniune de triburi, unitate geografic-etnică).

Subliniem că ne interesează exclusiv etnonimele și horonimele românești, adică atestate în texte scrise în limba română. Formele în alte limbi intră în atenția noastră doar pentru definirea conținutului designativ și pentru stabilirea originii (etimologiei) etnonimului sau horonimului românesc. În această accepțiune, vom considera etnonime numele următoarelor realități etnico-istorice-geografice:

a) popoare biblice: *canaaneni, egipteni, babilonieni, filistini, amoriți*;

b) popoare sau clanuri mitice (Homer, Cîntecul Nibelungilor etc.): *mirmidoni, feaci, amazoane, titani, nibelungi*;

c) popoare antice cu numele atestat în izvoare istorice: *pelasgi, fenicieni, celți, traci, romani*;

d) popoare barbare din Evul Mediu: *goți, huni, gepizi, longobarzi, avari, pecenegi, tătari*;

e) popoare moderne: *germani, francezi, spanioli, finlandezi, chinezi, japonezi, români*;

f) nume de triburi și popoare asiatice, africane, amerindiene, oceanice etc.: *eschimoși, boșimani, yoruba, sioux, papuași, tahitieni*;

g) denumiri etnice savante: *romanici, germanici, scandinavici, indo-europeni, africani, ungro-finici, turanici* etc.

2.3. Statutul lingvistico-onomastic special al etnonimelor și al horonimelor

În forma de plural articulat *românii, francezii, romanii, goții* (în unele tradiții culturale se ortografiază cu majusculă: *Romani, die Römer, les Romains, the Romans*)

etnonimele au unele caracteristici funcționale care le apropie de NPR, între care cea mai importantă este funcția individualizatoare. Prin valențele morfo-sintactice și semantice etnonimele sînt însă asimilabile apelativelor: pot fi folosite atît la singular, cît și la plural, își pot pierde funcția individualizatoare în actele de vorbire.

Împreună, horonimele și etnonimele limbii române alcătuiesc un ansamblu care prezintă pe de o parte trăsăturile unei terminologii (caracterul serial al relațiilor reciproce și tendința spre echivocitate a fiecărei unități în parte) și, pe de altă parte, trăsăturile unui sistem (relații structurale de tip ierarhic sau opozitiv între unitățile lexicale componente). Cu alte cuvinte, horonimele limbii române alcătuiesc o nomenclatură sau o serie terminologică, relațiile de desemnare ale fiecărei unități fiind determinate de dinamica istorică și culturală a realităților. Prin posibilitatea lor de a produce derivate de diferite tipuri (abstracte nominale, derivate adjectivale sau adverbiale), etnonimele alcătuiesc structuri lexico-semantice de tip paradigmatic (cîmpuri sau micro-cîmpuri etnonimice). Din punct de vedere tehnic-lexicografic, acest punct de vedere teoretic se va reflecta în structura articolelor lexicografice ale ER, care vor fi redactate în formula „cuiburilor etno-horonimice” (*Roma, roman, românește, romanic, a romaniza, romanitate, romanizator romanomanie ; Rîm, rîmlean, rîmleancă, rîmlenește* etc.).

Cît privește acum raportul *endonimie / exonimie*, prin natura lucrurilor, cu excepția horonimului *România* și a horonimelor desemnînd regiuni sau provincii istorice românești (*Moldova, Ardeal, Oltenia* etc.) și a etnonimelor corespunzătoare (*moldovean, ardelean, oltean* etc.), care sînt endonime, toate celelalte horonime și etnonime în limba română au caracterul unor exonime. Prelucrarea lexicografică a materialului documentar ne va permite să precizăm componentele și liniile de forță ale raportului exogen/ endogen în cadrul procesului de configurare, precizare și stabilizare a procesului de denominare etno-horonimică.

Ampla bază documentară a proiectului nostru ne va permite să clarificăm și cauzele istorice și problematica implicată de fenomenul *al onimiei interlinguale* (diferența formal-etimologică între endonim și exonim): *Schweiz, Magyarorság, Ellás* (endonime) vs. *Elveția, Ungaria, Grecia* (exonime).

O atenție specială va fi acordată în economia EHR *glotonimelor*, acelor lexeme desemnînd limbi istorice percepute și acceptate ca atare (*latină, greacă, engleză, sanscrită* etc.) acordîndu-se paragrafe speciale în cadrul fiecărui articol.

3. Baza documentară și bibliografia. Siglarea

Bibliografia primară a EHR este astfel concepută încît să acopere, prin texte diverse și reprezentative (în special literatură istorică și geografică), toate secolele de cultură scrisă românească, începînd cu secolul al XVI-lea și pînă în prezent, precum și lucrările cu caracter lexicografic (glosare, lexicoane, enciclopedii etc.) și cele de geografie lingvistică (atlasurile lingvistice generale și regionale ale limbii române). Vor fi despuiate integral, pe cît posibil, toate dicționarele românești, începînd cu glosarele româno-slavone din secolul al XVII-lea, continuînd cu *Lexiconul de la Buda* (1825), cu dicționarele bilingve și glosarele din secolul al XIX-lea și pînă la dicționarele științifice actuale, atît cele cu caracter lingvistic, cît și cele cu caracter enciclopedic. Vor fi cercetate exhaustiv aproximativ 400 de documente scrise vechi, tipărituri și manuscrise, cele mai multe avînd caracterul de carte rară, încă necercetate din punct de vedere lexicografic.

Siglele sînt transparente, reprezentînd, de regulă, numele întreg al unui autor cunoscut (CORESI, CANTEMIR, DOSOSFTEI), urmat, cînd este nevoie de un element distinctiv suplimentar, de primele litere ale operei respective.

O dificultate majoră a operațiunilor de documentare constă în puținătatea edițiilor critice ale textelor românești vechi și în caracterul precar și necritic al multora din edițiile de texte vechi accesibile.

3.1. Izvoare

Operația de documentare în vederea redactării EHR este intensă și masivă. Lista finală a izvoarelor va cuprinde aprox. 600 de documente (unități bibliografice). În intenția de a acoperi, pe cît posibil, aria tuturor celor cinci secole de cultură scrisă românească, precum și circulația la nivelul graiurilor populare a unităților etno-horonimice, tipurile de documente care vor sta la baza adunării materialului sînt următoarele.

3.1.1. Colecții de documente istorice

Un prim palier al documentării EHR îl constituie colecțiile de documente istorice existente, atît cele mai vechi, publicate în sec. al XIX-lea de E. Hurmuzachi, B. P. Hasdeu, M. Gaster, I. Bogdan, Th. Codrescu, D. Z. Furnică ș.a), cît și cele editate pe parcursul sec. al XX-lea (Gh. Ghibănescu, N. Iorga, seriile *Documente privind istoria României* și *Documenta Romaniae Historica*.

3.1.2. Dicționare și enciclopedii

Documentele lexicografice (glosare, dicționare, enciclopedii) vor fi întrebuințate atît ca sursă de atestări pentru unitățile etno-horonimice, cît și ca instrumente auxiliare în vederea formulării definițiilor și a clarificării altor tipuri de informație.

3.1.2.1. Dicționare în limba română

Începînd cu glosarele româno-slavone din secolul al XVII-lea și cu cele cîteva dicționare mai consistente cum sînt *Anonimus Caransebensiensis*, lexiconul latino-român al lui D. Corbea, continuînd cu *Lexiconul budan* (1825) și cu dicționarele monolingve sau bilingve din sec. al XIX-lea, documentarea EHR în sfera lexicografiei românești va include cele mai importante dicționare „de autor” ale limbii române (Tiktin, Șăineanu, Scriban, Candrea-Densusianu), sfîrșind cu dicționarele Academiei Române (*Etymologicum Magnum* al lui B. P. Hasdeu, Massim-Laurian, DLR, DEX).

3.1.2.2. Dicționare în alte limbi

Vom întrebuința marile dicționare enciclopedice existente (*Larousse, Encyclopaedia Britannica, Encyclopaedia Americana, Encyclopaedia Universalis, Meyers Lexikon* etc.) pentru verificarea informațiilor de ordin enciclopedic privitoare la etnonime și horonime. Întrucît EHR este un dicționar lingvistic, informația enciclopedică va fi redusă la minimum necesar.

3.1.3 Atlase lingvistice și culegeri de literatură populară

Sondajele pe care le-am efectuat pe parcursul operațiilor de proiectare a EHR ne-a relevat faptul că lista etno-horonimelor cu circulație populară este relativ restrînsă. În afara endonimelor (*român, moldovean, ardelean* etc.) și a exonimelor corespunzătoare popoarelor cu care românii s-au aflat în contact direct (*bulgar, grec, țigan, ungar/ maghiar, rus, turc* etc.) și a horonimelor corespunzătoare (*România, Moldova, Ardeal, Bulgaria* etc.), marea masă a unităților etno-horonimice aparțin limbii literare, o parte consistentă dintre ele fiind cunoscute și întrebuințate doar de către specialiști (istorici, geografi, filologi). Totuși, dată fiind frecvența și ponderea în economia comunicării curente a etno-horonimelor

cunoscute la nivel popular, am decis să parcurgem cu grijă și să excerptăm informațiile necesare din toate atlasele lingvistice ale limbii române, atât cele generale (ALR, ALR-SN), cât și cele pe regiuni (Moldova, Muntenia, și Dobrogea, Oltenia, Banat, Transilvania, Maramureș). Vor fi cercetate și glosarele regionale și culegerile de texte dialectale existente. Vor fi parcurse de asemenea cele mai importante colecții de literatură populară mai vechi (Ion Pop-Reteganul, L. Șăineanu, P. Ispirescu etc.) sau cele din secolul al XX-lea.

3.1.4. Texte

Textele alese ca izvoare, sînt consultate (pe cît posibil) în edițiile critice existente, iar pentru unele texte vechi vom apela la originalele manuscrise sau la edițiile princeps în alfabet chirilic. Operația de documentare va căuta să acopere în mod echilibrat toate secolele de cultură scrisă românească și principalele varietăți istorico-funcționale („stiluri”): texte beletristice, bisericești, juridico-administrative, științifice, publicistice etc.).

3.1.4.1. Texte beletristice

Atenți nu doar la relevanța citatului ilustrativ, ci și la calitatea sa literară, am inclus în lista izvoarelor marii autori ai literaturii române, începînd cu vîrfurile literaturii române vechi, Dosoftei (*Viețile sfinților*), D. Cantemir (*Istoria ieroglifică*), I. Budai-Deleanu (*Țiganiada*). De o importanță capitală sînt autorii pașoptiști (I. Heliade Rădulescu, V. Alecsandri, Gr. Alexandrescu, N. Bălcescu, I. Ghica etc.), ale căror scrieri reflectă fluctuațiile specifice epocii de fixare a normelor limbii literare moderne. Ne interesează în mod special memorialele și jurnalele de călătorie precum cele ale lui D. Golescu sau I. Codru Drăgușanu. Am reținut de asemenea spre fișare cîteva dintre cele mai reprezentative prime traduceri din literatura universală, (din greacă, latină, franceză, germană etc.), tipărite în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Un loc special ocupă în această serie versiunile românești succesive ale epopeilor homerice.

3.1.4.2. Texte non-beletristice

Atenție specială acordăm în procesul de documentare textelor românești vechi. Vom trece în revistă toate textele din secolul sec. al XVI-lea și al XVII-lea care beneficiază de ediții critice, majoritatea lor traduceri bisericești (*Psaltirea*, *Apostolul*, *Litrughierul*, *Evangeliiarul*, *Cazania*, *pravilele* etc.), precum și din sec. al XVIII-lea (*Mineele*, *Triodul* etc.). Se vor fișa cu atenție, în chip comparativ, principalele ediții ale *Bibliei* în limba română — *Palia de la Orăștie* (1582), *Noul Testament de la Bălgrad* (1648), *Biblia de la București* (1688), *Biblia de la Blaj* (1795), *Biblia lui Heliade* (1854), *Biblia lui Șaguna* (1856), *Biblia de la Iași* (1874), *Biblia Sinodală* (1914), *Biblia Radu-Galaction* (1938).

O sursă primară de atestare a etno-horonimelor este literatura cronicărească din secolele al XVII-lea-al XVIII-lea (cronografele, G. Ureche, M. Costin, N. Costin, I. Neculce, D. Cantemir, C. Cantacuzino, R. Popescu etc.), texte urmate îndeaproape de scrierile cu conținut istoric sau filologic ale reprezentanților Școlii Ardelene (G. Șincai, S. Micu, P. Maior, I. Budai-Deleanu etc.). Pentru secolele al XIX-lea — al XX-lea, aria de documentare va fi completată de scrierile marilor istorici români (N. Bălcescu, M. Kogălniceanu, A. D. Xenopol, B. P. Hasdeu, D. Onciul, N. Iorga, V. Pârvan, C. Giurescu etc.) și de tratatele academice de istoria României sau de istorie universală. Vom folosi de asemenea, asimilate unor scrieri românești, cu cronologia respectivă, traducerile în limba română a celor mai reprezentativi istorici străini, antici (Herodot, Thukidides, Titus Livius, Tacitus etc.), medievali (Procopius din Cesareea, Chalkokondil etc.) sau moderni (Gibbon, Momsen etc.). O sursă importantă pentru forma

românească modernă a etno-horonimelor antice o constituie pentru EHR cele 5 volume ale seriei *Fontes historiae Dacoromaniae* (1970 și urm.).

Literatura geografică ocupă în mod firesc un loc central în economia izvoarelor. Vom utiliza primele traduceri românești de manuale și tratate de geografie cum ar fi *Geografia universală* a lui Giovanni Botero (trad. din polonă de N. Costin, mss), precum și câteva din primele manuale sau cursuri liceale sau universitare de geografie (I. Heliade-Rădulescu, 1821-25; I. Genilie, 1835, 1841, 1853; V. Fabian și D. Gusti, 1843), alte monografii, tratate, culegeri de studii, hărți și atlase geografice.

3.1.5. Ziare și reviste

Bibliografia EHR include colecțiile principalelor cotidiene și periodice din secolele al XIX-lea — al XX-lea (*Albina românească, Curierul românesc, Dacia literară, Gazeta de Transilvania, Familia, Convorbiri literare, Universul, Curentul, Scînteia, România liberă, Lumea* etc.). Cu grijă vor fi percurse și colecțiile revistelor de specialitate din domeniile istoric, geografic și lingvistic, precum și calendarele (în mod special cele din prima jumătate a sec. al XIX-lea).

3.1.6. Literatură de specialitate

Parcursul literaturii de specialitate este necesară pentru înregistrarea în EHR a eventualelor contribuții de detaliu, în special în chestiuni privitoare la etimologii. Includem aici sintezele de istoria limbii române (A. Philippide, Al. Rosetti, O. Densusianu, G. Ivănescu etc.), tratatele academice existente. Activitatea de documentare va presupune de asemenea parcursul colecțiilor principalelor reviste de specialitate (filologie și lingvistică) din tradiția românească, începînd cu publicațiile periodice interbelice (*Dacoromania, Grai și suflet, Buletinul Institutului de filologie română* etc.) și continuînd cu cele mai importante periodice de specialitate postbelice (*Limba română, Studii și cercetări lingvistice, anale științifice ale universităților* etc.) alături de lucrările academice cu caracter de sinteză (*Formarea cuvintelor în limba română* etc.).

4. Desfășurarea activității de documentare

Documentarea presupune realizarea unei baze de date, sub forma unui fișier de atestare a lexemelor susceptibile de a intra în ER. Preconizăm ca prima parte a operației de documentare să se încheie cu realizarea unui fișier de aproximativ 40.000 de fișe de atestare. Acestea vor fi clasificate prin alfabetizare, conducînd la focalizarea informației pe unitățile lexicografice etno-horonimice.

5. Structura dicționarului

Principiul lexicografic ordonator va fi cel al conținutului designativ. Materialul va fi prezentat sub formă de „cuib lexical”, pornindu-se de la numele în limba română contemporană a horonimului ordonator sau, în cazul că un horonim nu există, al etnonimului. Cu alte cuvinte, „titlul” fiecărui articol va fi reprezentat de forma respectivului nume de țară în limba română actuală. În limitele raționale impuse de timp și de resursele umane de care dispunem, ne propunem înregistrarea exhaustivă a tuturor etnonimelor și horonimelor înregistrate în scris în limba română.

5.1. Structura fiecărui articol

Articolele de probă din anexa la acest articol oferă o imagine asupra structurii preconizate a ER. După paragraful introductiv care conține forma actuală-standard a horonimului (respectiv etnonimului) respectiv, însoțite de o scurtă definiție cu caracter enciclopedic, vor fi prezentate, în ordinea strict istorică a celei mai vechi atestări scrise

eventualele horonime concurente (*Grecia/ Elada, Israel/ Iudeea/ evrei, Roma/ Rîm* etc.). Sub fiecare dintre horonimele majore se vor înseria etnonimele (în forma nominală) corespondente, de asemenea în ordinea strict istorică a apariției lor în limba română. Fiecare atestare va fi ilustrată prin citatul justificativ. Succesiunea citatelor în cadrul fiecărui articol va sugera dinamica și evoluția respectivului etnonim în limba română. Inserarea de citate exemplificative este necesară nu doar pentru clarificarea în context a semnificației etnonimelor, ci și, mai ales, pentru ilustrarea cadrului cultural ca și a comportamentului sintagmatic al unităților lexicale. Producerea de citate exemplificatoare se impune și din motivul că cercetarea documentelor românești cuprinse în bibliografie reprezintă în sine o premieră prin modul de abordare și prin obiectivele avute în vedere. O noutate în lexicografia românească o constituie indicarea cronologiei exacte a citatului ilustrativ, ceea ce va permite cititorului o orientare istorică rapidă.

5.1.1. Grafie și fonetică

Privită diacronic, grafia limbii române prezintă mari dificultăți și inconsecvențe. Avem mai întâi problema specifică a culturii românești, existența istorică a două grafii diferite, cea chirilică, și cea cu bază latină. Rolul unui dicționar nefiind acela de a rezolva chestiuni de detaliu privind grafia, în privința citatelor ilustrative am adoptat singura soluție rațională, respectînd cu scrupulozitate opțiunea editorilor (în cazul edițiilor critice de texte vechi). Pentru documentele consultate direct în originalul chirilic, am aplicat regulile actuale ale transcrierii interpretativ, care vor fi prezentate în studiul introductiv. Grafia de tranziție a textelor de la jumătatea sec. al XIX-lea a fost redată ca atare. Întrucît aparține istoriei însăși a grafiei românești, am redat întocmai alternanța *î/â*. Metalimbajul lexicografic va respecta regulile actuale ale Academiei Române. Pentru cuvintele slavone, grecești, rusești sau bulgare vom întrebuița scrierea originală (chirilică, respectiv grecească), iar pentru cuvintele din alte limbi (ebraică, arabă etc.) vom întrebuița regulile de transcriere internațională în alfabet latin. O problemă de importanță majoră o reprezintă *c h e s t i u n e a a c c e n t u l u i*. Pentru etnonime, dar mai ales pentru horonime este de o importanță extremă marcarea accentului, știut fiind faptul că în epoca veche predomina modelul de accentuare grecesc, paroxiton (*Hispanía, Rosía, Ghermanía*, păstrat în *România!*), pe cînd în epoca modernă s-a impus sufixul horonimic latinesc, proparoxiton (*Spánia, Rúsia, Germánia*). Din păcate, majoritatea editorilor de texte românești vechi nu rețin accentul cuvintelor, notat cu scrupulozitate în vechea grafie chirilică românească. Este și acesta încă unul din motivele pentru care am fost nevoiți să includem în lista surselor edițiile princeps ale unor importante texte vechi.

5.1.2. Informația de ordin enciclopedic

Informația de ordin enciclopedic reținută în EHR este minimală, suficientă pentru definirea exactă a referentului etno-horonimic. Pentru definirea exactă și corectă a numelor de țări și de popoare vom apela la marile enciclopedii citate mai sus (3.2.1.2)

5.1.3. Informația de natură morfologică

Formele diferite ale unei unități etno-horonimice vor fi înregistrate cu strictețe și prezentate în ordinea atestărilor. Vor fi înregistrate, în ordine alfabetică, toate numele de țări și de popoare atestate vreodată în limba română, împreună cu toate variantele lor grafice, fonetice și morfologice, însoțite de informațiile lingvistice necesare (circulație, frecvență, vechime, conotații stilistice etc.). În cadrul fiecărui articol se vor înregistra și explica, într-o manieră lexicografică, derivatele nominale, verbale și adverbiale ale cuvîntului-titlu.

Numele de țări vor fi citate în forma atestată (sg./pl., nom.-ac./ gen.-dat.). În cazul unor desemnări diferite ale aceleiași realități etnico-geografice, se vor face corelațiile lexicografice necesare (realizarea acestri funcții a dicționarului va fi facilitată de indicele final).

Vor fi reținute și compusele, atât la horonime (*Imperiul Bizantin, Statele Unite ale Americii*), cât și la etnonime (*daco-roman, slavo-avar, franco-german* etc.)

5.1.4. Informația de natură semantică. Relații și dezvoltări de conținut

Microsistemele etno-horonimice prezintă, în funcție de importanța istorică a unității de bază, grade diferite de complexitate. Fenomenele sau relațiile de natură semantică din interiorul câmpurilor etno-horonimice, care vor fi reținute în EHR și tratate într-o manieră lexicografică sistematică, sînt următoarele.

P o l i n o m i a reprezintă întrebuițarea a două sau mai multe denumiri pentru același denotat etnic (*valah/ muntean, ardelean/ transilvănean, rus/ muscal, leah/ polon/ polonez, german/ neamț, maghiar/ ungar, grec/ elen*) sau horonimic (*Valahia/ Muntenia, Elada/ Grecia, Anglia/ Marea Britanie, Olanda/ Țările de Jos*).

H o m o n o m i a sau omonimia etno-horonimică reprezintă întrebuițarea unuia și aceluiși etnonim/ horonim pentru desemnarea mai multor denotate etnice, respectiv horonimice: *geți* ('neam tracic'/ 'neam germanic; goți'), *Dacia* ('regiunea carpatică'/ 'țara danezilor'), *Sarmacia* ('țara locuită de sarmați în antichitate'/ 'regiunea sudică a Rusiei'), *Grecia* ('țara locuită de greci'/ 'Imperiul Bizantin') etc.

Fenomenul de *e x t i n d e r e a d e s e m n ă r i i* se manifestă diacronic, conform unei dinamici pe care abundența materialului ilustrativ ne va permite să o descifrăm în detaliu: *frînc* 'franc' se extinde la *frînc* 'occidental (în general)'. Fenomenul contrar, cel al *r e s t r î n g e r i i d e d e s e m n a r e* (*valah* 'român' se restrînge la *valah* 'locuitor al Valahiei') este de asemenea relativ frecvent.

Un alt fenomen care afectează conținutul etno-horonimelor este cel de *s u b s t i t u i r e d e d e s e m n a r e*: *Basarabia* este substituit de *Moldova* (în era sovietică și post-sovietică); *român* și *românește* sînt substituite prin *roman* și *românește* (de autorii latinizanți, din rațiuni militant-propagandistice).

Cele mai relevante din punct de vedere cultural și imagologic sînt unitățile lexicale rezultate prin *d e z v o l t ă r i s e m a n t i c e* propriu-zise: *latin* ajunge sinonim cu 'catolic', *grec* ajunge sinonim cu 'ortodox', *bulgar* ajunge sinonim cu 'grădinar', *arbănaș* devine sinonim cu 'soldat al serviciilor de ordine publică; jandarm', *neamț* capătă semnificație 'persoană temeinică, aplicată' etc. Un loc distinct în economia EHR îl ocupă tratarea lexicografică a unităților etno-horonimice rezultate în urma unor *d e z v o l t ă r i l e x i c a l - s e m a n t i c e* prin *d e r i v a r e* (*latin* → *latinește, latinitate, latiniza, latinizare, latinism*; *român* → *românește, românitare, românism, românița, românizare, românistică, românofob, românofil, românomanie, ultraromânism, antiromânism, pseudoromânism* etc.) ca și a dezvoltărilor *l e x i c a l - s e m a n t i c e* implicate de compunerea lexicală (*româno-francez, turco-român, bizantino-român, româno-bizantin, Moldo-Valahia* etc.)

5.1.5. Informația de natură stilistică

Vor fi date indicații precise privitoare la determinările diastratice și diafazice ale întrebuițării (popular, savant, emfatic, livresc, regional, peiorativ, depreciativ, infamant etc.). De o atenție specială se va bucura semnalizarea și ilustrarea prin citate a proceselor

metaforic-metonimice (evidențiable prin contexte): „Vandalii au devastat centrul Berlinului.”/ „Bucovina este *Elveția* României”./ „Copenhaga este *Veneția* Nordului.”

5.1.6. Informația de natură etimologică. Problema motivației

În limba română, motivate sînt numele de locuitori indigeni (endonime interne): *oltean* < *Oltenia* < *Olt*, *moldovean* < *Moldova* < *Moldova* (rîul), *muntean* < *Muntenia*, *ardelean* < *Ardeal* etc. De asemenea, au un caracter motivat horonime care se prezintă ca niște creații interne compuse: *Țara Bîrsei*, *Țara de Jos*, *Țara Ungurească*, *Țara Turcului* sau, prin traducere, *Coasta de Fildes*, *Insulele Capului Verde*. În rest, marea majoritate a etnonimelor și a horonimelor românești sînt împrumuturi din limbile de contact (slavonă, greacă, latină, franceză, italiană, etc.). Motivate prin raportare la sistemul de derivare sînt derivatele nominale, adverbiale sau verbale din cadrul fiecărui micro-sistem etno-horonimic (adv. *jidovește* < *jidov*; adj. *jidovit* < *jidov*; s.f. *jidovie* < *jidov* etc.). La numele de țări, în paragraful dedicat etimologiei se vor indica formele din limbile de împrumut, explicîndu-se și mecanismul de împrumut. Pentru numele de țări și popoare biblice se vor da și formele din limbile greacă, latină și slavonă.

5.2. Studiul introductiv și indicele final

Lucrarea va avea un amplu studiu introductiv în care se vor face distincțiile, clasificările și toate observațiile de ordin istoric și structural impuse de prelucrarea lexicografică a materialului. Acest studiu introductiv va pune într-o lumină mai clară momentele importante ale istoriei interne a limbii române, precum și ponderea și modul de exercitare a influențelor aloglote asupra limbii române, în succesiunea lor istorică. Specificitatea limbii române va fi conturată în cadrul limbilor romanice pe de o parte, și în cadrul limbilor balcanice, pe de altă parte. Se vor evidenția etapele istorice succesive ale etnonomimiei românești, precum și mecanismele interne de formare a etnonimelor (derivarea, compunerea, schimbarea valorii gramaticale, tipul de accentuare, funcția modelelor externe, repartiția diastratică și diafazică a variantelor etc.).

Întrucît principiul lexicografic ordonator adoptat este cel al „cuiburilor de desemnare” (v. *supra*) realizarea unui indice final organizat strict alfabetic se impune cu necesitate. Acest indice va permite utilizatorului accesul facil și direct la cuvîntul sau forma (horonim, etnonim, derivat, compus etc.) dorite.

6. Stadiul actual al realizării proiectului și perspectivele de finalizare

ER se adresează specialiștilor din domeniile filologiei romanice în special, dar și istoricilor, geografilor, antropologilor, etnologilor, politologilor etc. Lucrarea noastră reprezintă o premieră nu doar pentru filologia românească, și pentru domeniul romanic în general prin caracterul său monografic și istoric, prin obiectivele urmărite și prin modalitatea de prelucrare a materialului, ca și prin rezultatele prezumate. Proiectul se desfășoară la Facultatea de Litere a Universității din Iași și este realizat de un colectiv alcătuit din 10 persoane, tineri cercetători în formare, doctori sau doctoranzi în litere. Pentru perioada 2005-2008, proiectul nostru este finanțat de Ministerul Educației și Cercetării din România, în cadrul unui grant de cercetare. La șase luni de la demararea proiectului ne aflăm în stadiul colectării materialului. Pe baza celor aprox. 15.000 de fișe de citat acumulate, am reușit redactarea unor articole de probă. Preconizăm ca activitatea de documentare să înceteze pe la jumătatea anului 2006, urmînd ca o parte din membrii colectivului să treacă la operația de redactare propriu-zisă a dicționarului, care se va încheia, în linii mari, la sfîrșitul anului 2008. Mostra de articol lexicografic pe care o propunem în anexă are un caracter provizoriu,

de studiu. În stabilirea normelor de redactare ale HER, care vor fi definitivitate la sfârșitul operației de documentare, vom ține cont de toate sugestiile întemeiate și utile ale specialiștilor.

Bibliografie

A. Surse

- ACTE. BASAR. I = *Acte în limba română tipărite în Basarabia. I (1812-1830)*, precedate de bibliografia tipăriturilor românești din Basarabia (= BTRB) 1812-1830, Editura Academiei Române, București, 1993.
- ARHIVA R. = *Arhiva Românească*, sub redacția lui Michail Kogălnicean, ediția a doua, tom I, Iași, tipograf-editor Adolf Bermann, Podul-Vechiu, 1860.
- BOLINTINEANU, O, I, II, X = Dimitrie Bolintineanu, *Opere*. Ediție îngrijită, note și comentarii de Teodor Vârgolici, Minerva, București, vol. I, *Poezii*, 1981; vol. II, *Poezii*, 1982; vol. X, *Publicistică*, 1988.
- CANTEMIR, HR., I-II = Dimitrie Cantemir, *Hronicul vechimei a romano-moldo-vlahilor*, vol. I-II. Ediție îngrijită, studiu introductiv, glosar și indici de Stela Toma, Editura Minerva, București, 1999.
- CARAGIALE, PUBL. = I. L. Caragiale, *Publicistică și corespondență*. Ediție îngrijită de Marcel Duță. Studiu introductiv de Dan C. Mihăilescu, Editura „Grai și Suflet – Cultura Națională”, București, 1999.
- CARTOJAN, C. P. I-II = Nicolae Cartojan, *Cărțile populare în literatura românească*, vol. I, *Epoca influenței sud-slave*, Editura Casei Școalelor, București, 1929, vol. II, *Epoca influenței grecești*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1938.
- CĂPĂȚINEANU, MĂR. ROM. = *Mărimea romanilor sau Băgare de seamă asupra pricinilor înălțării și căderii lor de Monteschiu și tradusă din franțuzește de Stanciu Căpățineanu*, Craiova, 1830.
- CM = *Cronicari Munteni*. Ediție îngrijită de Mihail Gregorian, studiu introductiv de Eugen Stănescu, I-II, București, 1961.
- COD. VOR. = *Codicele Voronețean*. Ediție critică de Mariana Costinescu, Editura Minerva, București, 1981.
- CORBEA, DICT. = Teodor Corbea, *Dictiones Latinae cum Valachica interpretatione*. Ediție de Alin-Mihai Gherman, vol. I, Studiu Introductiv, note și text, Clusium, Cluj, 2001.
- CORESI, TETR. (a. 1560) = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi, Brașov, 1560-1561, comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Mănăești, 1574*. Ediție alcătuită de Florica Dimitrescu, Editura Academiei, București, 1963.
- D. BOTTA, LIM = Dan Botta, *Limite și alte eseuri*. Ediție îngrijită de Dolores Botta. Cuvânt înainte de Alexandru Paleologu, Crater, București, 1996.
- DRĂGUȘANU = Ion Codru Drăgușanu, *Peregrinul transilvan*. Ediție îngrijită și prefață de Romul Munteanu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1956.
- EMINESCU, O. X = M. Eminescu, *Opere*, vol. X, *Publicistică, 1 noiembrie 1877-15 februarie 1880*, Editura Academiei RSR, București, 1989.
- FILIMON, O. II = Nicolae M. Filimon, *Opere*, vol. II *Escursiuni în Germania Meridională*. Ediție, glosar și bibliografie de George Baiculescu, cu introducere de George Ivașcu, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București.
- GCR, I-II = *Crestomație română, texte tipărite și manuscrise (sec. XVI-XIX) dialectale și populare, cu o introducere, gramatică și un glosar româno-francez de M. Gaster*, vol. I-II, Leipzig/București, 1891.
- HASDEU, S.L. = Bogdan Petriceicu-Hasdeu, *Scrieri literare, morale și politice*, tom I-II. Ediție critică cu note și variante de Mircea Eliade, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1937.
- HELIADÉ, O. I, IV = Ion Heliade Rădulescu, *Opere*, vol. I, *Poezii*, Editura pentru Literatură, București, 1967, vol. IV *Traduceri: Teatru*, ediție critică de Vladimir Drîmba, Minerva, București, 1985.
- HELIADÉ, S. L. = Ion Heliade Rădulescu, *Scrieri lingvistice*. Ediție, studiu introductiv, note și bibliografie de Ion Popescu Sireteanu, Editura Științifică, București, 1973.

- I. C. BRĂȚIANU = Ion C. Brățianu, *Discursuri, scrieri, acte și documente*, vol. II, 23 aprilie 1876-30 aprilie 1877, București, Imprimeriile „Independența”, 1912.
- IORGA, M.I.U. = Nicolae Iorga, *Materiale pentru o istoriologie umană*. Fragmente inedite publicate de Liliana N. Iorga. Cuvînt înainte de D. M. Pippidi, Editura Academiei, București, 1968.
- MAIOR, IST. BIS. ROM. I = Petru Maior, *Istoria bisericii românilor*, vol. I. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Ioan Chindriș, Editura Viitorul Românesc, București, 1995.
- MĂRGARITARE 1691 = *Mărgăritare, adică Cuvinte de multe feluri a celui întru sfinți părintele nostru Iorest (...) a lui Zlatoust (...). S-au tipărit în vestitul oraș al mării sale, în București (...), anii de la facerea lumii 7199 (1691)*.
- MĂRT. ORT. 1844 = *Mărturisirea ortodoxă a apostoleștei și catoliceștei Bisericei de Răsărit, alcătuită de mitropolitul Petru Movilă, iar acum (...) tălmăcită în limba românească de arhim. Filaret Scriban (...), Neamț, 1844*.
- MICU, IST. BIS. = Samuil Micu, *Istoria bisericăscă*. Transliterare de pe manuscrisul original paleografic, studiu introductiv, note și glosar de arhim. Veniamin Micle, Bistrița, 1993.
- MIHĂILĂ, Î. = G. Mihăilă, *Împrumuturi vechi sud-slave în limba română. Studiu lexico-semantic*, Editura Academiei RPR, București, 1960.
- MINEI-IUNIE 1805 = *Mineiul lunii lui iunie, carele mai-nainte s-au fost tipărit...prin osîrdiia...iubitului de Dumnezeu Episcop al Rîmnicului Filaret, iară acum...s-au mai îndreptat la tălmăcire...în zilele mării sale domnul Țării Românești Ioanu Constantin Alexandru Ipsilant voievod, Buda, 1805*.
- MOXA = Mihail Moxa, *Cronică universală*. Ediție îngrijită însoțită de izvoare, studiu introductiv, note și indici de G. Mihăilă, Minerva, București, 1989.
- NECULCE = Ion Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei și O samă de cuvinte*. Ediție îngrijită, cu glosar, indice și o introducere de Iorgu Iordan, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, București, 1955.
- PĂCLIȘANU = Zenovie Păclișanu, *Istoria Bisericii Române Unite* (Partea I, 1697-1751), ediția a II-a, în „Perspective”, nr. 65-68, iulie 1994-iunie 1995, anul XVII, München [ed. I, Roma, 1975-1978].
- PĂRVAN, IST. CULT. ANT. = Vasile Pârvan, *Studii de istoria culturii antice*. Ediție, studiu introductiv, note, comentarii, indice de Nelu Zugravu; Cuvînt înainte de Al. Zub, Editura Științifică, București, 1992.
- PĂRVAN, IST. MED. MOD. = Vasile Pârvan, *Studiu de istorie medievală și modernă*. Ediție îngrijită, note și indici de Lucian Nastăș, cuvînt înainte și studiu introductiv de Al. Zub, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1990.
- PELIMON, I. = Pelimon, A., *Impresiuni din călătorie în România*, Imprimeria Națională a lui Iosif Romanov et Comp., 1858.
- PHILIPPIDE, O. R., I = Alexandru Philippide, *Originea Romînilor, I, Ce spun izvoarele istorice*, Iași, Tipografia Viața Românească S.A., 1923.
- PION. ROM. ROM. = *Pionierii romanului românesc*. Antologie, text stabilit, note și prefață de Șt. Cazimir, Editura pentru Literatură, București, 1962.
- PSALT. 1651 = *Psaltirii, ce să zice Cîntarea a fericitului Proroc și Împărat David (...). Tipăritu-s-au întru a Mării Sale Tipografie (...) în cetatea Belgradului (...) 1651* (ed. modernă, Alba Iulia, 2001).
- RUSSU, ETN. ROM. = I. I. Russu, *Etnogeneza românilor (fondul autohton traco-dacic și componenta latino-romană)*, Editura științifică și enciclopedică, București, 1981.
- SEBASTIAN, JURNAL = Mihail Sebastian, *Jurnal. 1935-1944*. Text îngrijit de Gabriela Omăt, prefață de Leon Volovici, Traduceri de Alina Skultéty, Humanitas, București, 2005.
- ȘC. ARD. = *Școala Ardeleană*. Ediție critică, note, bibliografie și glosar de Florea Fugariu. Introducere de Dumitru Ghișe și Pompiliu Teodor, I-II, Editura Minerva, București, 1983.
- ȘINCAI, HR. I-III = Gheorghe Șincai, *Hronica românilor și a mai multor neamuri (...). În Buda (...)* începută a se tipări la anul 1808, în *Opere*, I, II, Ediție îngrijită de Florea Fugariu, note de Manole Neagoe, Editura pentru Literatură, 1969.

- TEXTE ROM. = Ion Gheție (coord.), *Texte românești din secolul al XVI-lea*. I - *Catehismul lui Coresi*, II - *Pravila lui Coresi*, III - *Fragmentul Todorescu*, IV - *Glosele Bogdan*, V - *Prefețe și epiloguri*. Ediții critice de Emanuela Buză, Gheorghe Chivu, Magdalena Georgescu, Ion Gheție, Alexandra Roman-Moraru, Florentina Zgraon, Editura Academiei, București, 1982.
- TOROUȚIU, S. D. L., I și urm. = Torouțiu I. E., *Studii și documente literare*, vol. I și urm.
- VARLAAM, CAZ. = Varlaam, *Carte românească de învățătură...Iași, 1643*. Alcătuire, transcriere a textului, note și comentarii, glosar și bibliografie de Manole Neagu, Chișinău, Ed. Hyperion, 1991.
- VARLAAM, RĂSP. = Varlaam, *Opere, Răspunsul împotriva catihismului calvinesc*. Ediție critică, studiu filologic și studiu lingvistic de Mirela Teodorescu, Minerva, București, 1984.
- XENOPOL, IST. ROM. I-II = A. D. Xenopol, *Istoria românilor*, vol. I, II, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1985.
- ZANNE, P. I-X = Iuliu Zanne, *Proverbele românilor*, vol. I-X, [București], Editura Librăriei Socec, 1895-1912.
- B. Literatură de specialitate**
- Arvinte, Vasile, *Român, românesc, România. Studiu filologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983.
- Avram, Mioara, *Formation déonomastique dans le langage politique*, în Chambon/ Schweickard/ Kremer 2002, p. 129-135.
- Back, Otto, *Typologie der Ländernamen: Staaten-, Länder-, Landschaftsnamen*, în NAMENFORSCHUNG, p. 1348-1356.
- Berger, Dieter, *Morphologie und Wortbildung der Ländernamen*, în NAMENFORSCHUNG, p. 1356-1360.
- Blanár, Vincent, *Theorie des Eigennamens. Status, Organisation und Funktionieren der Eigennamen in der gesellschaftlichen Kommunikation*, Georg Olms Verlag, Hildesheim/ Zurich/ New York.
- Chambon, Jena-Pierre/ Schweickard, Wolfgang/ Kremer, Dieter (ed.), *Onomastik. Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung*, Trier, 12.17. April, 1993, Band V, *Onomastik und Lexikographie. Deonomastik*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2002.
- Coșeriu, Eugeniu, *Pluralul numelor proprii*, în vol. Eugeniu Coșeriu, *Teoria limbajului și lingvistica generală. Cinci studii*. Ediție în limba română de Nicolae Saramandu, Editura Enciclopedică, București, 2004, p. 265-285.
- Dominte, Constantin, *Ipoteze cu privire la originea adjectivului neaoș*, în „Actele colocviului Catedrei de limba română”. 22-23 noiembrie 2001. Perspective actuale în studiul limbii române”, Editura Universității din București, 2002, p. 149-154.
- Dominte, Constantin, *Nume de populații și de triburi germanice din Antichitate într-un viitor lexicon românesc de etnonime* (texte manuscris prezentat la Congresul Germaniștilor din România, Sibiu, 26-29 mai 2003, 13. p.).
- Dominte, Constantin, *Două note lingvistice relative la cronicari moldoveni*, în „Analele Universității București”, limba și literatura română, 2003, p. 79-84.
- Dominte, Constantin, *Etonime, politonime și glotonime. Lexicologie din perspectiva filologiei culturale*, în „Limbă și literatură”, vol. I-II, București, 2004.
- Dominte, Constantin, *O îndreptare la Hronicul cantemirian (1719); turfilinghi în loc de gurfilinghi* (texte manuscris, în curs de apariție în „Actele Colocviului Catedrei de Limbă Română”, București, 2005).
- Dominte, Constantin, *Reflecții culturale și istorice cu privire la o imagine lingvistică a continentului european*, în „Caiete critice”, 1-2 (183-184), București, 2003.
- Eichler, Ernst, *Zur onomastischen Wissenschaftsmethodologie: Name, Appellativum und onymische Integration*, în „Proceedings of thirteenth International Congress of Onomastic Sciences”, edited by Kazimierz Rymut, Wrocław, vol. I, 1981, p. 381-388.
- Frățilă, V./ Bercea, L. P., *Bibliografia onomasticii românești/ Bibliographie der rumänischen Onomastik (1944-1985)*, Timișoara, 1985.
- Gardiner, A. H., *Theory of Proper Names. A Controversial Essay*, ed. a 2-a, Londra, 1954.

- Herbert, K. Robert, *Some Problems of Ethnonyms for Non-Western Peoples*, în NAMENFORSCHUNG, p. 1343-1348.
- Koß, Gerhard, *Namenforschung. Eine Einführung in die Onomastik*, 3., aktualisierte Auflage, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2002.
- Lombard, Alf, *Les termes ethniques en roumain*, în „Studia neophilologica”, 43 (1971), p. 77-100.
- NAMENFORSCHUNG = *Namenforschung. Ein internationales Handbuch zur Onomastik*, herausgegeben von Ernst Eichler/ Gerold Hilty/ Heinrich Löf/ Hugo Steger/ Ladislau Zgusta, 2. Teilband, Walter de Gruyter, Berlin/ New York, 1996.
- Presch, Gunter, *Namen in Konfliktfeldern. Wie Widersprüche in Eigennamen einwandern*, Gunter Narr Verlag, Tübingen, 2002.
- Rübekeil, Ludwig, *Stammes- und Völkernamen*, în *Namenarten und ihre Erforschung. Ein Lehrbuch für das Studium der Onomastik*. Anlässlich des 70. Geburtstages von Karlheinz Hengst herausgegeben von Andrea Brendler und Silvio Brendler, mit einem Geleitwort von Volkmar Hellfritzsch, Hamburg, 2004, p. 643-771.
- Rübekeil, Ludwig, *Völker-, Länder und Einwohnernamen*, în NAMENFORSCHUNG, p. 1369-1343.
- Sala, Marius, *Projets onomastique de l'Académie Roumanie*, în „Onomastik. Akten des 18. Internationalen Kongresses für Namenforschung”, Trier, 12.—17. April 1993, Band I, Chronik. Namenetymologie und Namengeschichte. Forschungsprojekte. In Zusammenarbeit mit Maria Giovanna Arcamone herausgegeben von Dieter Kremer, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1993.
- Schweickard, Wolfgang, *«Deonomastik». Ableitungen auf der Basis von Eigennamen im Französischen (unter vergleichender Berücksichtigung des Italienischen, Rumänischen und Spanischen)*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 1992.
- Schweickard, Wolfgang, *Deonomasticon Italicum. Dizionario stroico dei derivati da nomi geografici e da nomi di persona*, I, *Derivati da nomi geografici: A-E*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen, 2002.
- Spore, Palle, *Les gentils*, în NAMENFORSCHUNG, p. 1361-1366.
- Van Langendonck, Willy, *On the theory of proper names*, în „Proceedings of thirteenth International Congress of Onomastic Sciences”, edited by Kazimierz Rymut, vol. I, Wrocław 1981, p. 63-78.

ANEXĂ

GRECIA

Țară în Sud-Estul Europei, ocupând extremitatea de sud a Peninsulei Balcanice, precum și cea mai mare parte din insulele din Mările Ioniană și Egee. Endonimul actual: Ελλάδα sau Ελλάς. Populația majoritară este formată din urmașii triburilor indoeuropene (gr. οἱ Ἕλληνες, lat. *Graeci*) care au populat treptat teritoriul, pornind dinspre nord și începând cu aprox. sec. XX î.Hr.

A. ELÁDA, -EI, s.f. Variante: (livr., emf.) *Heláda*, *Elláda*, sau *Helláda*. Deaci venre întru *Eladă* (CORESI: *Elada*), COD. VOR. 7^v. *Se sculară ... den Elada* (a. 1620), MOXA, 115. *În Elada, sfînta mănăstire, anume Meteor* (cca. 1690), LET. CANT., în CM, I, 105. *Lăcuiitorii Eladei* (a. 1698), în GCR, I, 320. *Fulgerul Eladii l'au născut din pîntece* (a. 1773), în GCR, II, 89. *Elada, adică țara grecească* (a. 1800), MICU, IST. BIS. 58. *Numa Ellada și Roma au putut naște oameni înalți* (cca. 1800), BUDAI-DELEANU, ȚIGAN. 7. *Fost-au ateneanul Temistoclu unul dintre cei mai luminați căpitani ai Helladei* (cca. 1810), I. BUDAI-DELEANU, în ȘC. ARD. II, 150. *Beoțienii ... prea puțin vrea să știe despre lucrurile obștești ale Elladei* (a. 1830), CAPATINEANU, MAR. ROM. 45. *Fiii liberei Elade* (a. 1858), BOLINTINEANU, O. X, 44. *Xenofon, ... conducătorul grec, se întoarse în Elada* (a. 1858), FILIMON, O. II, 63. *Luîndu-se Elada, ... vor cere ... și ei să fie părtași* (a. 1861), BELDIMAN, E. 9. *Geniul semeț al artelor Eladei* (a. 1877), ODOBESCU, O. II, 257. *S-au împrăștiat în tot Epirul ... , cei mai mulți dintre ei așezându-se în Elada* (a. 1888), XENOPOL, IST. ROM. I, 293. *Am păstrat ortografia etimologică a numelor etnice și topice antice: Hellada, Illyr* (a. 1925), PHILIPPIDE, O. R. I, VI. *Nietzsche vedea în artele Helladei nu expresia sufletului senin și fericit al grecului antic, ci expresia visului* (a. 1936), D. BOTTA, LIM. 116. *Continuitatea vechilor greci pe pământul Elladei de astăzi*. ROMÂNIA LITERARĂ, 18(2005), 29/3.

Etim.: Din slavon. *Слѣда*, ngr. Ελλάδα, lat. *Hellas*, -adis, fr. *Hellade*.

1. *elén, elénă, eleni, elene*, s.m. și f., adj. Variante: *elín, elină*. Scris și (livr. și emf.) *ellen, -ă, helen, -ă, hellen, -ă*.

a) s.m. și f. Locuitor al Eladei sau originar de acolo; (la m. pl.) denumire generică pentru totalitatea persoanelor aparținând poporului denumit astfel. *Deaci prinseră toți elenii* [CORESI: *elinii*] *Sostena,*

Eugen Munteanu, *Emo-horonimia românească*
Mostră de articol lexicografic

începătorul zborului. COD. VOR. 1^f. *E jidovilor și elenilor* [CORESI: *grecilor*] *sile nu proaste făcea*. Ibid. 2^v. *Troianii ... se loviră cu elinii și ... mulți greci periră* (a. 1620), MOXA, 116. *Băgă elinii să locuiască*. Ibid. 132. *Graecus, -, g.m., grec, elin* (cca. 1691-97), CORBEA, DICT. 20. *Hellenes, g. m. pl., elinii*. Ibid. 229. *Aceștea greci nu romani, ci elini sînt* (cca. 1694-1706), CANTACUZINO, în CM, I, 39. *Catastihul ... altor oameni învățați, elini, latini și de alte niamuri* (a. 1717), CANTEMIR, HR. I, 38. *Ellinii ... mai iscoditori și mai isteți decît alte limbi fiind*. Ibid. 44. *Făcându-se pricină între creștini cei din jidovi și între cei din elini* (a. 1800), MICU, IST. BIS. 35. *Ritorica și poezia ... au înțales-o elinii și romanii* (cca. 1800), BUDAI-DELEANU, ȚIGAN. 7. *Această lună ellinii o numiau ecatonveon*. MINEI-IUNIE 1805, IF. *Romanii și elinii ... chiema pre robii cei prinși ... după numele neamurilor* (a. 1818), BUDAI-DELEANU, în ȘC. ARD. II, 388. *Mai nainte au filosofit aceia pre carii ellinii îi nunea vărvari* (a. 1827), ȘC. ARD. II, 640. *Vei întreba ... cum de românii eșiră acum greci sau elleni vechi, latini vechi* (a. 1852), HELIADE, SCRIS. EX., 173. *Ellinii și Romanii biruți de barbari fură tratați cum trataseră ei popoarele ce le puseseră mai înainte supt jugu* (a. 1853), KOGĂLNICEANU, în CODRESCU, C. I, XXII. *Germanii se trag din pelasgi și prin urmare din elini* (a. 1858), FILIMON, O. II, 182. *Elenii, acea națiune de filosofi și de artiști* (a. 1872), ODOBESCU, O. II, 81. *Elinii din Asia Mică* (a. 1888), XENOPOL, IST. ROM. I, 52. *Ca elin ... scriitorul era la dînsul acasă* (a. 1940), IORGA, M.I.U., 7. *Hellen, strămoșul hellenilor*. Ibidem, 328. *Împărat al hellenilor* (a. 1941), D. BOTTA, LIM. 249. *Alte populații de limbă indo-europeană (celți, panoni, epiroți, eleni, etc.)* (a. 1981), I. I. RUSSU, ETN. ROM. 86 ♦ (rar, prin metonimie, în opoziție cu *latin*) Păgân, ne-creștin. *Era unii den elini, den ceia ce mersese să să închine în praznicu* (a. 1560), CORESI, TETR. 213^v. *Mărire și cinste a tot omul ce face bine, jidovilor și mainte și elinilor* (ante 1618), în GCR, I, 51. *O groapă a unui om mort ellin* (a. 1643), VARLAAM, PRAZ. 75^v. *În zilele acestea ... făcutu-s-au răpștire elinilor cătră evrei* (a. 1688), în GCR, I, 283. *Elinii nu așteaptă să aibă nici un bine după moartea lor*. MARGARITARE (1691), 41^v. *Cu numele sînt buni, credincioși, milostivi, iară cu faptele sînt elini*. Ibid. 132^f. *O, părintăști dumnezăi ai Elinilor!* (a. 1802), în GCR, II, 196. *Elinii să închina la idoli*. MART. ORT. 1844, 309. *Numele celor mincinoși ... la elini s-au*

numit dumnezei (a. 1813), MAIOR, IST. BIS. ROM. I, 1988. ♦ Adj. *Puse pre un filosof elin să răspundă* (a. 1643), VARLAAM, CAZ. 192^v. ♦ (Rar) Neo-grec. *La noi vin destui streini/ Turci, tătari, muscali, elini* (a. 1816), ȘC. ARD. II, 323. *Românii din Macedonia ... vor să-i ia elenii ca populațiunii grece* (a. 1867), BOLINTINEANU, O. I, 371. *Scopul vieții actualilor cetățeni eleni se redusese la exploatarea ... propriilor aptitudini* (a. 1909), PÂRVAN, IST. CULT. ANT. 80. *Soarta prinților români ... nu ar fi fost de pismuit ... decât în aceeași măsură ca și a celor eleni și mexicani* (a. 1937), LUPAȘ, IST. UN. ROM. 219.

b) adj. Care aparține Eladei sau elenilor; referitor la Elada sau la eleni. *Mărturisită de mii de istorici eleni și latini*. IVIREANU 1699, III^v. *Ceastă fecioară hellenă* (cca. 1810), BUDAI-DELEANU, în ȘC. ARD. II, 155. *Xenofon, generalul elen, se duse în Persia* (a. 1858), FILIMON, O. II, 63. *Eroul elin, învingător în contra celebrului minotaur*. Ibidem, 92. *Junii români ... studiau literatura elenă veche* (a. 1868), BOLINTINEANU, O. X, 602. *Un vas magistral de orfăurărie elenă* (a. 1872), ODOBESCU, O. II, 100. *Ne vine greu a crede că să se fi raportat călătorului elin numele unui rîu atît de îndepărtat* (a. 1888), XENOPOL, IST. ROM. I, 50. *Sculptori eleni desfășeau statuile Herei* (a. 1936), D. BOTTA, LIM. 136. *Frumusețea ideală a capodoperilor clasicismului elen* (a. 1938), CARTOIAN, C. P., I, 2. *Identitatea elenă, suscitată în formațiunile grecești rămase ... neocupate de otomani*. ROMANIA LITERARA, 18 (2005), 29/2. ♦ Glotonim. *Oameni adunați și amestecați din Africa și din diverse părți ale Asiei formară în Grecia limba elenă* (a. 1847), HELIADE, S. L., 256. ♦ (rar) Neogreacă. *Ieșiră mai multe cărți religioase în limbile română, elenă, slavonă, arabă* (a. 1862), ODOBESCU, O. II, 72. ♦ (rar) Neogrec. *Dascalul elin declarase că nu mai avea ce să mă învețe* (a. 1850), I. Ghica, în PION. ROM. ROM. 4. *Vicepreședinte al Parlamentului elen*. ROMANIA LITERARA, 14/2005, 28/2. ♦ (Rar, neobișnuit, xenism) **Elinikă** = limba greacă. *Mai bine vor ei pe limba grecească/ Sau pe-elinikă ... / Decît a grăi românește* (cca 1815), BUDAI-DELEANU, în ȘC. ARD. II, 287.

Etim.: Din ngr. ἑλλην, lat. *Helenes*.

Derivate:

elinésc, **-eáscă**, **elinești**. Variante: (rar) **elenésc**, **-eáscă**, **elenești**; **ilenésc**, **-eéască**; scris și (livr., emf.) **ellinesc**, adj. *Elen. Era și scriptură scrisă spr-insul scripturei elinești și rămlenești și ovreești*: „Acesta iaste împăratul iudeilor” (a. 1560), CORESI, TETR. 176^v. *Se veselii cu cărțile ellinești* (a. 1620), MOXA, 132. *Știa filosofia toată și adincul scripturilor elinești* (a. 1620), în GCR, I, 60. *Argo ... o corabie în care mulți domni grecești (elinești) în ostrovul Colchis au corăbierit* (cca 1691-97),

CORBEA, DICT. 53. *Cleobulus ... unul dintre cei 7 înțelepți elinești*. Ibid. 107. *Testamentul cel vechiu ... de pre cel elinesc al celor șaptezeci de dăscali l-am talmăcit* (a. 1795), în GCR, II, 156. *Musă: acest cuvînt este elinesc* (cca 1800), I. BUDAI-DELEANU, ȚIGAN. 17. *Făcînd să intre în biserica română cărțile elinești* (a. 1858), FILIMON, O. 214. *Au scos den cărți elinești și latinești toate tocmelile cele bune* (a. 1860), ARHIVA R. I, 18. *Cuvinte elinești vechi ... au rămas pînă acum în limba română* (a. 1888), XENOPOL, IST. ROM. I, 132. ♦ (înv.; în expresii horonimice cu caracter unitar) *Sagra, g.f., gîrlă a Țărei Elinești*. ♦ (Glotonim; adesea substantivat f.) *Limba greacă veche. Limba cea mai subțire și mai ascuțită de toate limbile ... să zice elenească* (a. 1632), în GCR, I, 78. *Sînt procopsit în limba rîmlenească, iară limba elinească nu o știu bine* (a. 1643), VARLAAM, CAZ. 192^f. *Această îndreptare de leage, dă pre limba ellinească pre limba proastă rumănească* (a. 1652), în GCR, I, 157. *Să să talmăcescă dupre limba elinească pre limba slovenească* (cca. 1694), BRANCOVICI, CR. 39. *Cuvinte de multe feliuri ... de mulți dăscali talmăcite den limba elenească pre limba greceasca*. MĂRGĂRITARE (1691), I. Omiros ... cu ... iscusită limbă ellinească au scris războiul tuturor grecilor (a. 1717), CANTEMIR, HR., I, 44. *Iosif și Filon ... iudei fiind și în limba elinească*. Ibid. 265. *Răposatul Grigorie Ghica vd ... au așezat sloave într-aceste limbi: elinească, slavenească și moldovenească* (a. 1771), în ARHIVA R. I, 231. *Grecilor le iaste slobod ... a se împrumuta de la limba elinească* (a. 1813), MAIOR, IST. BIS. ROM. I, 162. *Unii ... lăudîndu-l învătătura ... în limba ellinească*. KEKRAGARION 1814, III. *Talmăcîta de în limba ilenească pre limba romănească* (a. 1860), în ARHIVA R., I, 16. *Aș mai transcrie aici ... o sută treizeci și patru exametri elinești* (a. 1874). ♦ (înv.) Păgân, ne-creștin. *Grecii încă ținea legea elinească* (a. 1821), ȘC. ARD. II, 528. ♦ (substantivizat n.) *Unicul cuvînt egiptean ... corespunde cu elinescul αἰτοκράτορ* (a. 1877), ODOBESCU, O. II, 295

Etim.: elin + suf. -esc.

elinéște, adv. În felul elenilor, ca elenii; în limba elină. Variante: **ellenéște**. Scris și: (livr., emf.) **ellinéște**. *Sfîntă carte scoasă de pre greceaste și ellineaste* (a. 1682), în GCR, I, 251. *Tebrizul să cheamă elinește Ecvatana* (cca 1700), R. POPESCU, în CM, I, 554. *Filon, jidov, istoric, au scris ellinéște* (a. 1717), CANTEMIR, HR. I, 42. *Ellinéște și nebetejit să vorovăsc*. Ibid. 86. *Neculai Milescul ... știu multe limbi: elinește, slovenește, grecește și turcește* (cca 1740), NECULCE, 121. *Au scris Evanghelia sa la Roma ... elinește* (a. 1800), MICU, IST. BIS. 44. *Aud că scim noi, Românii, și elenesce* (a. 1850), HELIADE,

SCRIS. EX. 53. *Toți părinții aceștea grecește sau elinește au scris.* Ibid. 47. *Buffon ... a auzit grauri vorbind ... elinește* (a. 1874), ODOBESCU, O. II, 138.

♦ (inv., rar) În felul păgânilor; păgânește. *Să prăznuim astăzi nu ellenește, ce sufletește* (ante 1633), în GCR, I, 85.

Etim.: *elin* + suf. *-ește*.

elinăș, *elinași*, s.m. (Peior.) Diminutiv al lui *elen*. *Graeculus, -i, g.m., elinaș, grecșor* (cca 1691-97), CORBEA, DICT. 222.

Etim.: *elin* + suf. *-aș*.

elinie, s.f. Variante: **ellinie**, **ellenie** (inv., doar la sing.; adesea precedat de prep. *pe*) Limba elină. *Au tălmăcit dumnezeiasca Scriptură cea noao după ellinie spre a noastră înțeleagere* (a. 1683), în GCR, I, 260. *Sf. Marco Evangheliia lui Matthei o au tălmăcit pre elinie* (a. 1800), MICU, IST. BIS. 44. *De pe ellenie le-au făcut acum rumânește Efrosin Poteca* (a. 1827), ȘC. ARD. II, 642.

Etim.: *elin* + suf. *-ie*.

elénic, **elénică**, *elénici*, *elénice*, adj. Variante: **elínic**, **elínică**. Scris și (livr. și emf.) **hellenic**, **-ă**. *Elen. Gliptoteca e zicere elenică* (a. 1858), FILIMON, O. II, 152. *Etimologia acestui nume se află în ... elínicul πόρος — drum* (a. 1888), XENOPOL, IST. ROM. I, 49. *Arta neoclasică e o expresie a tradiției hellenice* (a. 1933), D. BOTTA, LIM. 179. *Măreau ... anarhia aceasta imensă a vieții spirituale elenice* (a. 1909), PÂRVAN, IST. CULT. ANT. 80. *Spiritul inventiv al Orientului se unește cu „euprepeia” elenică* (a. 1940), IORGA, M.I.U. 128. *Aportul traco-frigian la cultura elenică a fost considerabil* (a. 1981), I. I. RUSSU, 77. ♦ (rar; adverbial) *Influența ... în Lidia ... a armonizat oarecum elenic grandioasele confuzii de împrumut* (a. 1940), IORGA, M.I.U. 295. ♦ Glotonim. *A avut de normă limba elenică cea veche* (a. 1840), HELIADE, S. L. 223.

Etim.: *elen* + suf. *-ic*.

Î n c o m p u s e :

románo-elénic, **románo-elénică**, *romano-elénici*, *romano-elénice*, adj. *Mediul romano-elenic e același pentru toți* (a. 1940), IORGA, M.I.U. 10.

eleníst, **elenístă**, *eleníști*, *eleníste*, s.m. și f. Specialist în studiul limbii, culturii sau civilizației elene. *Constantin Aristia, celebrul nostru elenist, ... investit în limba română pe Omer* (a. 1858), FILIMON, O. II, 50. *În Academia florentină erau întruniți cei mai de frunte erudiți, latiniști, eleniști* (a. 1877), ODOBESCU, O. II, 286. Cf. NDN.

Etim.: *elen* + suf. *-íst*, cf. fr. *helléniste*.

elenísm, s.n. Scris și (livr. și emf.) **hellenísm**.

a) Perioadă în în istoria antichității cuprinsă între aprox. epoca lui Alexandru Macedon (se. IV î.Hr.) și sec. I a.Hr. CITATE

b) Cultura și civilizația greacă veche, privită ca un ansamblu; sfera și influențele exercitate de limba, cultura și civilizația greacă veche. *Elenismul ... a pătruns pînă departe în munții Traciei* (a. 1911), PÂRVAN, IST. CULT. ANT. 257. *În amurgul acestui imperiu redus la limitele etice ale helenismului ... se va rosti răspicat cererea ca împăratul să renunțe la acest titlu* (a. 1941), D. BOTTA, LIM. 249. *Astăzi ambasadorii elenismului alcătuiesc Rețeaua Internațională a Ambasadorilor Elenismului*. ROMANIA LITERARA 14 (2005), 28/2.

c) Cuvânt sau expresie specifică limbii elene sau provenind din limba elenă.

d) (rar) Comunitate de eleni. *Regele Persiei ... nu declarase niciodată că își părăsește drepturile asupra elenismului liber* (a. 1940), IORGA, M.I.U. 7.

Etim.: *elen* + suf. *-ism*, cf. fr. *hellénisme*.

elenístic, **elenístică**, *elenístici*, *elenístice*, adj. Care aparține elenismului; privitor la elenism. *Crearea imperiului universal elenistic* (a. 1909), PÂRVAN, IST. CULT. ANT. 80. *Explorarea monumentelor din epoca elenistică* (a. 1940), IORGA, M.I.U. 234. *În lumea elenistică și romană tracii au jucat un rol ... important* (a. 1981), I. I. RUSSU, ETN. ROM. 77. Cf. NDN.

Etim.: Din fr. *hellénistique*.

eleníză, vb. tranz. A da sau a conferi sau un caracter elenic. *Tracii ... în alte părți s-au elenizat* (a. 1907), PÂRVAN, IST. MED. MOD. 336. *Scrîtorii evrei elenizați* (a. 1938), CARTOIAN, C. P. II, 45. *Noua Ionie asiatică și ... Caria vecină, acum elenizată* (a. 1940), IORGA, M.I.U. 129. Cf. NDN.

Etim.: Din fr. *helléniser*.

elenízăre, **elenízări**, s.f. Faptul de a eleniza și rezultatul acestei acțiuni. Cf. NDN

Etim.: Din vb. *eleníza*.

elenofón, **elenofónă**, *-i, -e*, s. m. și f., adj. Vorbitor de limba elenă. *În Macedonia nu există decît elenofoni, vlahofoni* (a. 1903), PARVAN, IST. MED. MOD. 368.

Etim.: *elen* + suf. *-fon*.

neolén, **neolénă**, *-i, -e*, adj. (rar) Neogrec. *Volumul Capodopere ale literaturii neoelene*. ROMANIA LITERARĂ, 16 (2005), 29/2. *O exegeză a iluminismului neoelen*. Ibidem, 18 (2005), 29/2.

Etim.: pref. *neo-* + *elen*.

Î n c o m p u s e :

elíno-sciți, s.m.pl. *Calipizii ... sînt elino-sciți* (a. 1888) XENOPOL, IST. ROM. I, 53.

románo-elén, adj. *Relațiile románo-elene*. ROMANIA LITERARA, 16 (2005), 29/3.

2. eladeán, **-i**, s.m. (rar, creație savantă), scris: *elladéni*. *Elen. Nepotolită gilceavă s-au așîțat între grecii troadeni și elladéni* (a. 1717) CANTEMIR, HR. I, 74.

Etim.: *Elada* + suf. *-ean*.

B. **GRECIA**, -EI, s.f. Variante: (înv.) *Grechia*, *Gréția*. *Gotii ... călcînd Greția* (cca. 1694-1706), CANTACUZINO, în CM, I, 37. *Theodosie ... în slăvită Greția piciorul și scaunele ș-au înfipt* (a. 1717), CANTEMIR, HR. I, 13. *În Grecia era stăpînitoriu* (a. 1822), în GCR, II, 243. *Sîngerată, tu, Grecie!* (a. 1829), HELIADE, O. I, 6. *Răsboaiele ce făcură romanii în Grecia* (a. 1830), CĂPĂȚINEANU, MĂR. ROM. 35. *Legi folositoare din Egipt ... fură pentru Grecia isvorul științii cărților* (a. 1831), PLEȘOIANU, T. IV, 22. *Un Imperiu Româno-Bulgar ... întinse domnia sa până la Bizanțiu și Grecia*. IST. M. 1845, XI. *Țerile ... da ... multă marfă Greciei* (a. 1853), M. Kogălniceanu, în CODRESCU, C. I, XV. *Pe Grecia și Roma antică le veți vedea căzute din splendoarea lor* (a. 1858), FILIMON, O. II, 19. *În Grecia era ocîrmuitoriu* (a. 1861), BELDIMAN, E. 2. *România nu poate diferi de Grecia liberă* (a. 1867), BOLINTINEANU, O. X, 261. *Oameni fără nume, goniți de prin Grecia* (a. 1869), HASDEU, S. L., I, 23. *Cu ... versurile bătrînelui Omer ... petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia* (a. 1877), EMINESCU, O. X, 23. *Italia, Spania sau Grecia ... hotărât delimitate* (a. 1888), XENOPOL, IST. ROM., I, 43. *Invidia și ura Greciei* (a. 1905), CARAGIALE, PUBL. 464. *În Grecia ... orice subiect nobil de elocvență dispăruse* (a. 1909), PĂRVAN, IST. CULT. ANT. 93. *Rațiunea și simțul de simetrie al Greciei* (a. 1935), D. BOTTA, LIM. 30. *Antica Grecie era o țară tristă, de piatră* (a. 1936). Ibid. 116. *Vechiul Homer al Greciei* (a. 1937), LUPAȘ, IST. UN. ROM. 113. *Spre sud, în Grecia, insulele din marea Egee și Asia Mică* (a. 1981), I. I. RUSSU, ETN. ROM. 77. *În capitala Greciei ... a avut loc festivitatea*. ROMÂNIA LITERARĂ, 14 (2005), 28/2. ♦ În sintagma **Grecia Mare** = (în antichitate) Partea sudică a Peninsulei Italice, colonizată de greci. *Capătul Italiei ... la trupul împărății grecești s-au alăturat și Greția Mare s-au numit*. CANTEMIR, HR. I, 74. *Italia de amiaza zi se zicea Grecia mare* (a. 1840), HELIADE, S. L., 186. *Orașele Campaniei ș-ale Greciei Mari târăgăia în lene și în desfătări* (a. 1850). CĂPĂȚINEANU, MĂR. ROM. 14. ♦ (rar, întrebuițat neart. și accentuat *Grecie*) *oameni fără nume, goniți de prin Grecie* (a. 1869), HASDEU, S. L. I, 23.

Etim.: lat. *Graecia*.

1. **grec**, **greacă**, **greci**, (rar) *grèce* s.m. și f., adj. Variante: **grechi** (m. pl. neart.), **greți** (m. pl. neart.).

a) s.m. și f. (mai ales la masc. pl.) Locuitor al Greciei sau originar de acolo; (la m. pl.) denumire generică pentru totalitatea persoanelor aparținând poporului denumit astfel. *Se lovi cu grecii* (a. 1620), MOXA, 110. *Eu, Călina, fata Tăutului grecului, ...*

scris-am zăpăsul nostru (a. 1645), DOC. ROM. HIST.-B, XXX, 233. *Graecus, -i, g.m., grec, elin* (cca. 1691-97), CORBEA, DICT. 222. *Latinii ... să zică cum că grecii carte nu știu*. IVIREANU 1699, III^v. *Omiros ... cu iscusită limbă ellinească au scris războiul tuturor grecilor* (a. 1717), CANTEMIR, HR. I, 44. *Niamul și numele ellinilor ... mai cu vechiu nume grechi sau greci să chema* (a. 1717), ibid. 71. *Acei boieri era greci* (cca. 1740), NECULCE, 120. *Grecii ... dau novele ce se tipăresc la Vienna*. ÎNTÎMPLĂRILE 1814, 106. *Grecii ... / Pe fruntea ta-nsemnată citiră soara lor* (a. 1829), HELIADE, O. I, 54. *Grecii nicidecum nu sînt ei născocitorii acestui meșesug* (a. 1831), PLEȘOIANU, T., IV, 6. *Poarta au început a rîndui ... în loc de pașă un creștin din grecii Fanarului* (a. 1845), IST. M., XXVII. *Îmi place mai mult patriotismul grecilor* (a. 1848), BOLINTINEANU, O., X, 10. *Răsvrătirile grecilor* (a. 1861), BELDIMAN, E., 1. *Erodot pune aceste silnicii între cauzele începătornice ale vrăjmășiei Perșilor și Grecilor* (a. 1853), Kogălniceanu, în CODRESCU, C., I, XIII. *A isbutit să se depărteze Ghica de la candidatură ca fiu de grec* (a. 1858), C. Bolliac, în DOC. MAN. LIT., I, 78. *Există ... oameni pentru carii un Grec, un Turc, un Otentot ... e tot una* (a. 1869), HASDEU, S. L., I, LXIII. *Grecii besmetici din Strada Doamnei se identifică totdeauna cu nașia* (a. 1877), EMINESCU, O., X, 8. *La Brăila a deschis întâi café-chantant un grec* (a. 1880), CARAGIALE, PUBL. 27. *Grecii din Bizanț erau maestri în .. subtilitățile retoricii* (a. 1889), XENOPOL, IST. ROM. II, 78. *A stîlci numele proprii ... obicei care a purces de la Grecii cei vechi* (a. 1923), PHILIPPIDE, O. R., I, v. *Expresia sufletului senin și fericit al grecului antic* (a. 1936), D. BOTTA, LIM. 116. *Solul contimporan german ... îl numește pe jumătate grec* (a. 1938), CARTOIAN, C. P., I, 2. *Creștinismul ... român ... deosebindu-se ... de al grecilor* (a. 1937), LUPAȘ, IST. UN. ROM. 23. ♦ s.f. (înv., rar) Grecoaică. *Au adus la veziriul greci, grèce, turcoice* (cca. 1690), LET. CANT., în CM, I, 153. *Muierea lui Amurat ... fiind greacă* (cca. 1700). R. POPESCU, în CM, I, 243. *Din tată român, iară din mamă greacă născut* (a. 1830), BOJINCĂ, S. 52. *Greaca dulce, spirit fin./ Cu perfidă frumusețe/ Ride cu lacrimi pe fețe* (a. 1865), BOLINTINEANU, O., I, 42. *Îi place a face din maria doamna ... o greacă șireată* (a. 1862), ODOBESCU, O. II, 67. *Filosofii ... la greci țineau ... locul preoților și confesorilor noștri* (a. 1909), PĂRVAN, IST. CULT. ANT. 80. *Inscripție funerară ... a unui Grec și a soției sale Grece* (a. 1923), PHILIPPIDE, O. R., I, 15. ♦ (în antroponimie; ca determinant sau, adesea, substantivizat) *Greaca*, în sintagma slavonă: *сестри его мѣлинь и гѣрае и грѣка* = „surorile lui Mălină și Burae și Greaca” (a. 1495), MIHĂILĂ, DLRV, 106. *Au cumpărat ... Șeptelici ... de*

la Greaca, a patra parte de sat (ante 1637), în DOC. ROM. HIST.-A, XXIV, 110. *Scriem domnia mea la sluga noastră, la Ghiorghe Maicăș și la Toader Grecul din Făurești* (a. 1638), în DOC. ROM. HIST.-A, XXIV, 458. *Au venit Pană neșuitorul ... cu cartea ... lui vodă, la Grecul de Bășeni* (a. 1645), în DOC. ROM. HIST.-B, XXX, 231. *Nicolae Grecul ot Cioara* (a. 1829), în Doc. Ec., I, 447. ♦ (în toponimie) *Jupâneasa Buica, fata Predii, slujer ot Greci* (a. 1645), DOC. ROM. HIST.-B, XXX, 103. *Vasilie, spătar ot Greci* (a. 1645), DOC. ROM. HIST.-B, XXX, 225.

b) adj. Care aparține Greciei sau grecilor; referitor al Grecia sau la greci; originar din Grecia; grecesc. *Istoricii greci* (cca 1694-1706), CANTACUZINO, în CM, I, 27. *Natura nu cunoaște neamț, englez, franțez, grec* (a. 1832), HELIADE, S. L. 71. *Se aduna în sinod dintre păstorii greci, ruși, moldoveni*. MĂRT. ORT. 1844, IX^v. *Stătea ... Alexandru-vodă cu toți grecii* (a. 1855), PION. ROM. ROM. 68. *Carte bisericască compusă de călugării greci din secolul trecut* (a. 1858), FILIMON, II, 34. *Veți avea/ Stăpîni greci cu fire rea* (a. 1865), BOLINTINEANU, O., I, 278. *Marmura cea rece/ ... ia o formă dulce sub foarfecele grece* (a. 1865). Ibidem, 338. *Calendele grece* (a. 1877), I. C. BRĂTIANU, D., II, 603. *Beitul grec și-au pierdut capul* (a. 1878), EMINESCU, O., X, 40. *Clasa cultă a poporului grec* (a. 1909), PARVAN, IST. CULT. ANT. 60. *Cu excepție de Hellada propriu-zisă, limba greacă se întrebuița numai de învățați* (a. 1923), PHILIPPIDE, O. R. I, 1. *Drum, cuvînt de origine greacă* (a. 1960), MIHAILA, Î., 103. ♦ s.f. Limba vorbită de greci. *Nu pricep greaca* (a. 1865), DRĂGUȘANU, 61. *În greaca modernă e termenul obișnuit pentru conceptul ce ne preocupă* (a. 1911), PARVAN, IST. CULT. ANT. 210. *Îl derivă ... din vechea greacă* (a. 1981), I. I. RUSU, ETN. ROM. 30. *Profesoară de greacă veche*. ROMANIA LITERARA, 14 (2005), 28/2. *Modelul Academiiilor domnești ... cu învățământ mai întâi exclusiv în greacă*. Ibidem, 18 (2005), 29/2. ♦ (rar, neobișnuit, substantivizat m.) *Germanul Wort în deosebire de grecul φωνή* (a. 1940), IORGA, M.I.U. 38.

c) s.m. și f. (Prin metonimie) Ortodox. *Noi fimem rândul grecilor și celor 70 de izvoditori*. PSALT. 1651, 14^v. *Iată ... creștinătatea! ... Nu e aciia grec, nici latin, unit și neunit* (a. 1814), ȘC. ARD. II, 278. ♦ Adj. (adesea în compuse cu răsăritean sau oriental) *Nicolae Filimon, ... de religie greco-răsăriteană ... are să plătească opt zloți* (a. 1858), FILIMON, O. II, 35. *Fiecare nație de lege greco-orientală are una sau mai multe mănăstiri* (a. 1878), EMINESCU, O. X, 92 ♦ (neobișnuit, substantivat n.) *Partea duhovnicească a legii stăpînitoare a greco-răsăritului să va folosi cu toate acelea privilegii* (a. 1818), în GCR, II, 219. ♦ În sintagma **greco-catolic**, Privitor la Biserica Unită

cu Roma; persoană aparținând Bisericii unite cu Roma; uniat. *Papiu și alții erau greco-catolici* (a. 1903), PARVAN, IST. MED. MOD. 295.

d) s. m. Bizantin. *Latinii cu amăgială apucaseră Țarigradul de la Greci* (a. 1717), CANTEMIR, HR. I, 14. *A lui Constantin cetate/ Supt minile căzuse agarene/ Pentru că grecii uitasă a să bate* (cca 1800), BUDAI-DELEANU, ȚIGAN. 86. *Belisarie, slava grecilor* (a. 1869), ARHIVA R., I, 169. *Prădară Imperiul Bizantin, ajutînd astfel pe prietenii bulgari în luptele lor cu „grecii”* (a. 1906), PĂRVAN, IST. MED. MOD. 209. *Transcripția grec pentru rwmai`o” practicată de cruciați* (a. 1941), D. BOTTA, LIM. 249.

Î n c o m p u s e :

gréco-román, -ă, greco-romani, greco-romane, s.m., adj.

a) s.m. *Stăpînirea reginelor străine greco-romanilor* (a. 1940), Iorga, M.I.U. 251.

b) adj. *Meșteșugul ... strălucitei oratorii din vremea renașterii greco-romane* (a. 1909), PĂRVAN, IST. CULT. ANT. 111. ♦ În expresia horonimică *Împărăția Greco-Romană* = Imperiul Bizantin. *Deși ar fi fost ei lăcuitori ai Împărăției Greco-Romane, grecii ... nu-I învredniceau cu numire de roman*. BOJINCĂ 1834, 121.

gréco-sláv, greco-slavi, s.m., adj.

a) s.m. *Fanarioții și greco-slavii* (a. 1854), HELIADE, SCRIS. EX. 297. *Sobri, ... românii ... sînt ... inferiori greco-salvilor în spirit și șiretlic* (a. 1878), EMINESCU, O. X, 124.

b) adj. *Averile ei se ofereau spre cheltuielile legioanei greco-slave* (a. 1859), BOLINTINEANU, O., X, 114.

gréco-slovenésc, -ă, greco-slovenești, adj. *Limba carele nu se poate zice slovenească, ci greco-slovenească* (a. 1813), MAIOR, IST. BIS. ROM. I, 161.

gréco-român, -ă, greco-români, greco-române, adj. *Evanghelia greco-română ... are textul împărțit în zaceale sau citanii* (a. 1891), GCR, I, xxx.

gréco-italián, greco-italieni, s.m. *Fiucele lui Petru Șchiopu, măritate în cetatea lagunelor cu greco-italieni* (a. 1938), CARTOJAN, C. P. 201.

gréco-latín, -ă, greco-latini, greco-latine, adj. Variantă: **grec-latin**. *În 1563 păru un lexicon grec-latin de Robert Constantin* (a. 1867) BOLINTINEANU, O., X, 496. *Cuvîntul ecclesia, în forma această internațională, greco-latină* (a. 1911), PARVAN, IST. CULT. ANT. 210.

gréco-gotic, -ă adj. (substantivizat n.) *Coreșpunzând greco-goticului κυριακόν ... ar fi trebuit să avem un derivat din dominium* (a. 1911), P'RVAN, IST. CULT. ANT. 254.

gréco-figănește, adv. *Omul trebuie să spună europenește, nu greco-figănește ceea ce se cade* (a. 1907), CARAGIALE, PUBL. 500.

italo-grec, -ă, adj. *Ediția italo-greacă nu a răsbătut în literatura noastră* (a. 1938), CARTOJAN, C. P. I, 204.

latino-grec, -ă, adj. *Să urmărim acum răspindirea creștinismului spre Răsăritul latino-grec* (a. 1911), PÂRVAN, IST. CULT. ANT. 182.

gréco-turco-figănesc, -ă adj. *Muzica greco-turco-figănească* (a. 1898), CARAGIALE, PUBL. 158.

anti-greco-balcânic adj. (substantivizat m.) *Ion Slavici, filogermanul sau anti-greco-balcânicul*. A. NICULESCU 2003, 125.

Derivate:

grecesc, -ească, grecești, adj. *Grec. Au ales 4 evanghelisti den limba ovreiască pre limba grecească, de-au scris evanghelia* (cca 1559-1560), CORESI, în *TEXTE ROM.* 101. *Cinul besearicilor rumânești și grecești iaste den psaltire*. PSALT 1651, VI^f. *Cuvinte de multe feliuri ... de mulți dâscali tâlmăcite den limbă elenească pre limbă grecească*. MARGARITARE (1691), I. *Împărații turcești, grecești* (cca 1700), R. POPESCU, în *CM*, I, 227. *Au chiebat grămăticul grecesc* (cca 1711), ANON. BRÎNCOV., în *CM*, II, 278. *Au găsit izvodul ... tâlmăcit după limba cea de rînd, grecească* (a. 1794), în *GCR*, II, 153. *Ura Xerx cu ură de moarte neamul grecesc* (cca 1810), I. BUDAI-DELEANU, în *ȘC. ARD.* II, 151. *Neamul ... grecesc și cel sîrbesc ... cu mulțămîită le primesc*. ÎNTIMPLARILE 1814, 106. *Esperia întreagă, sprijinită d'atîtea colonii grecești* (a. 1831), PLESOIANU, T., IV, 35. *Trimise împăratului rusesc ... un doctor grecesc* (a. 1829), BOJINCA, S. 93. *A se tâlmăci în limba grecească*. MART. ORT. 1944, IX^v *Aveamu ochii albaștri, părul bălanu, tipul grecescu* (a. 1853), în CODRESCU, C., II, 35. *Operă grecească atribuită lui Fidias* (a. 1858), FILIMON, O., II, 153. *Sămînșiele grecești* (a. 1861), BELDIMAN, E. 64. *Acele cîntece seamănă ... ca acele camee antice grecești* (a. 1862), BOLINTINEANU, O., X, 161. *Toate lepădăturile Orientului, ... grecești, jidovești, bulgărești, se grămădesc în orașele noastre* (a. 1877), EMINESCU, O., X, 19. *Insula statului grecesc* (a. 1889), XENOPOL, IST. ROM. 78. *Terminațiile numelor proprii personale grecești* (a. 1923), PHILIPPIDE, O. R., I, v. *Învățase carte grecească* (a. 1938), CARTOJAN, C. P., I, 2. *Idealismul grecesc* (a. 1943), D. BOTTA, LIM., 199. *Micul catehism ... îl tipărea ... în limba grecească* (a. 1975), PĂCLÎȘANU, 20. *Fonetism grecesc* (a. 1981), I. I. RUSSU, ETN. ROM., 72. ♦ (înv.) *Bizantin. Au fost pe vremea împăratului grecesc, anume Alexie Schimnic* (cca 1694-97), BRANCOVICI, CR. 49. *Începură unii scriptori grecești ... a numi pre români vlahi* (a.

1828), BOJINCA, S. 8. *Pe vremea lui ... Alexandru voevod se duse împăratul grecesc ... la soborul din Florenția* (a. 1904), PARVAN, IST. MED. MOD. 65. ♦ (înv.; în expresii homonimice cu caracter unitar) *Statul grec; Bizanț. Pribegi în Sparta, unde e Țara Grecească* (a. 1620), MOXA, 115. *Eftopie ... au fost ispravnic ... Împărăției Grecești*. MARGARITARE (1691), 92^v. *Grajus, -a, -um, den Țara Grecească* (cca 1691-97), CORBEA, DICT. 222. *Ar împărăți ... fiii lui Sim la Persia și la Țara Grecească* (cca 1694-97), BRANCOVICI, CR. 40. *Stricând pacea Constantin și cu Lichinie, ... l-au ucis în Țara Grecească*. Ibidem, 43. *Logofăt mare la Împărăția Grecilor* (cca 1700), R. POPESCU, în *CM*, I, 229. *Fost-au acest filosof ca o oglindă între toți a Țării Grecești cei preînțelepți* (a. 1714), GCR, II, 123. *Duca-vodă era de moșie din Țara Grecească, de la Rumelia* (cca 1740), NECULCE, 127. *Leontie, ... povățuitor Țării Grecești* (a. 1800), MICU, IST. BIS. 198. *Țara Grecească, Machidonia, Pontul, Asia, prin năvălirea gothilor se istovește* (a. 1930), ȘINCAI, HR. I, 41. *Anonimus amestecă aici Împărăția Grecească* (a. 1888), XENOPOL, IST. ROM. I, 315. ♦ *Ortodox. Biserica grecească ... ca pre un mărturisitor ... îl cinstește* (a. 1800), MICU, IST. BIS. 200. *Besearica românilor totdeauna au fost de legea grecească* (a. 1813), MAIOR, IST. BIS. ROM., I, 97. *Seminariu de clirici de legea grecească pravoslavnică* (a. 1814), ȘC. ARD. II, 200. *Eu sînt din Țara Turcească/ Creștin de legea grecească* (a. 1816). Ibidem, 323. *Au adus călugări grecești ... în Moldova* (a. 1930), în ȘINCAI, HR. III, 81. *Multe sate românești ... au părăsit „credința grecească”* (a. 1975), PACLISANU, 36. ♦ (substantivizat f.) *Limba vorbită de greci. În lata acea țeară ... vorbeau multe deosebite limbi ... greceasca, româneasca*. BOJINCA 1834, 120. *Tufă ... nu se află în greceasca modernă* (a. 1888). XENOPOL, IST. ROM. I, 133. *Asupra latinismelor din greceasca timpurilor romane, cf. cartea lui L. Hahn* (a. 1911), PÂRVAN, IST. CULT. ANT. 192. *Greceasca vulgară a textului* (a. 1938), CARTOJAN, C. P., II, 243. ♦ În expresia *calendele grecești* (mai rar: *grece*) = Niciodată. *Calendele grece* (a. 1877), I. C. BRĂTIANU, D., II, 603. *Proiectele ministrului ... au fost trimise ... la calendele grecești*.

Etim.: grec + suf. -esc.

În compuse:

ruso-grecesc, -ă adj. *Unul reprezintă reacțiunea în Biserică și opiniunile ruso-grecești* (a. 1867), BOLINTINEANU, O., X, 44.

Derivate:

neogrecesc, -ească, neogrecești (uneori în sintagma *limba neogrecescă*; rar, substantivat, f.) adj. *Neogrec. O traducere a cronicii neogrecești a lui Dorotheus din Monembasia* (a. 1891), GCR, I, LXIV.

Hronografele neogrecești din secolul al XVII-lea (a. 1938), CARTOJAN, C. P. II, 47. ♦ (substantivizat m.) Cuvântul românesc ar fi împrumutat de la neogrecescul *martyros*. XENOPOL, IST. ROM. I, 132.

Etim.: pref. *neo-* + *grecesc*.

medio-grecesc, **-ească**, *medio-grecești*, adj. Care se referă la greaca medie; privitor la greaca medie. Cuvinte ... *medio-grecești* (a. 1981), I. I. RUSSU, ETN. ROM., 132.

Etim.: pref. *medio-* + *grecesc*.

non-grecesc, **-ească**, *non-grecești*, adj. Care nu este grecesc. *Personalități non-grecești prețuitoare ale clasicismului elin*. ROMÂNIA LITERARĂ, 18(2005), 29/2.

Etim.: pref. *non-* + *grecesc*.

grecește, adv. În felul grecilor, ca grecii; (adesea precedat de prep. *în*, *din*, *după*, *de* sau *pe*) limba greacă. *Știi grecește?* COD. VOR. 18^f. *Scoaseră cărțile lor toate den ovreești grecește* (a. 1620), MOXA, 112. *Cu voia-ți și bucuros a să tipări grecește ai fostu*. MARGARITARE (1691), VI^f. *Au fost om învățat, grecește, letinește, frințește ... la Padova au învățat* (cca 1700), R. POPESCU, în CM, I, 341. *Ne culai Milescu ... știè multe limbi: elinește, slovenește, grecește și turcește* (cca 1740), NECULCE, 121. *Acei învățatori ... învață numai a scrie și a vorovi: rusăște, moldovemește, grecește* (cca 1812-130), ACTE BASAR. I, 270. *Denville se urcase pe biurou și șede grecește* (a. 1869), PION. ROM. ROM. 174. *Vorbeau ei, între dînșii, grecește* (a. 1862), ODOBESCU, O. II, 67. *Fă-i ceva curte. Sau pe grecește olostiseală* (a. 1866), D. Bolintineanu, în DOC. MAN. LIT., I, 113. *Cronica tradusă dupe ordinul lui Grigorie Vodă în grecește* (a. 1878), EMINESCU, O. X, 70. *Să spună pe grecește cucoanelor* (a. 1895), CARAGIALE, PUBL. 82. *Comisia de referat pentru catedra de grecește* (a. 1901), în TOROUTIU, S. D. L., VII, 76. *Toată lumea știa bine grecește* (a. 1909), PÂRVAN, IST. CULT. ANT. 111. *O sumă din inscripțiile catacombelor din Roma sînt alcătuite în grecește* (a. 1911), ibidem, 160. *Traduseră din grecește cărțile sfinte în limba slavă* (a. 1938), CARTOJAN, C. P., I, 2. *Stîlpi, după grecește* (a. 1940), IORGA, M.I.U. 82. *Împrumut vechi în limbile slave din grecește* (a. 1960), MIHAILA, Î. 57. *Traducătorul din grecește al Noului Testament* (a. 1975), PACLISANU, 57. ♦ (pop., despre omul fățarnic) *În inima smeritului șede dracul grecește* (a. 1901), ZANNE, P., VII, 595.

Etim.: *grec* + suf. *-ește*.

grecoșor, *grecoșori*, s.m. (Peior.) Diminutiv al lui *grec*. Variantă: (înv.) **grecoșor**. *Graeculus*, *-i*, g.m., *elinaș*, *grecoșor* (cca 1691-97), CORBEA, DICT. 222. ♦ (în toponimie) *I-am vîndut satul Grecoșorii ot Tării tot, cu tot hotarul* (a. 1645), în DOC. ROM. HIST.-B, XXX, 248.

Etim.: *grec* + suf. *-ușor*.

grecoș, *grecoși*, s.m. (Peior.) Diminutiv al lui *grec*. *Bîrfește grecoșul Acropolita asupra lui Ioannichie* (a. 1830), în ȘINCAI, HR. I, 380.

Etim.: *grec* + suf. *-uș*.

greceie s.f. (înv., doar la sing.; adesea precedat de prep. *pe*) Limba greacă. *Multe scrisori de pre greceie le-au tălmăcit pre letenie* (a. 1800), MICU, IST. BIS. 124. *Epistola aceasta ... de pe lătinie s-au întors pe greceie, apoi de pe greceie iarăși s-au întors pe lătinie* (a. 1830), în ȘINCAI, HR. I, 136.

Etim.: *grec* + suf. *-ie*.

grecoaică, **grecoaiice**, s. f. Persoană de sex feminin care aparține poporului grec sau este originară din Grecia. *Zice a fi fost născut Ioann Huniadi din mumă grecoaică și tată român* (a. 1830), în ȘINCAI, HR. II, 7. *Acesta înțelegîndu-se cu grecoicile și turcoicile au dat ... o scrisoare* (a. 1830), ibidem, III, 40.

Etim.: *grec* + suf. *-oaică*.

greci, *grecesc*, vb. IV, tranz. și refl. (înv.) A greciza. *Cu ajutorul credinței și a domniei bizantine ... s-au grecit și slavii din Moreea* (a. 1845), IST. M. 16. *Nu-l lăsa să introducă datinile bizantine în țară și să grecească țara* (a. 1863), BOLINTINEANU, O., X, 192. *Slavii ... mulți s-au grecit* (a. 1878), EMINESCU, O., X, 123.

Etim.: Din *grec*.

greciț, **-ă**, *greciți*, *grecite*, adj. Grecizat. *Istoria românilor, ... limba românilor, rămase moștenire în familiile române grecite* (a. 1869), ODOBESCU, O., X, 617.

Etim.: Din *greci*.

grecotîi, *grecotei*, s.m. (peior., depreciativ) Grec. *Această neagră masă de grecotei ignoranți ... face politică ... prin gazete* (a. 1877), EMINESCU, O. X, 33.

Etim.: *grec* + suf. *-otei*.

greciză, *grecizez*, vb. I, tranz. și refl. A determina să-și însușească sau a-și însuși, limba, modul de a fi, tradiția, cultura etc. grecilor; a se asimila grecilor. *Această patriarhie se grecizase ... după căderea ei sub bizantini* (a. 1889). XENOPOL, IST. ROM. II, 201.

Etim.: *grec* + suf. *-iza*. Cf. și fr. *greciser*.

grecizăt, **-ă**, *grecizați*, *grecizate*, adj. Care și-a însușit limba, modul de a fi, tradiția, cultura etc. grecilor; care s-a asimilat grecilor. *Renegații noștri maghiarizați sau grecizați* (a. 1865), DRĂGUȘANU, 118.

Etim.: Din *greciza*.

grecizant, **-ă**, *grecizanți*, *grecizante*, adj. Care este sau care tinde spre felul de a fi, tradiția, cultura etc. grecilor *Illyricum latin n-a cunoscut creștinismul în forma greacă sau grecizantă* (a. 1911). PÂRVAN, IST. CULT. ANT. 281.

Etim.: Din *greciza*.

grecism₁, *grecisme*, s.n. (înv., sav.) Influența limbii și a culturii grecești (asupra altei limbi sau culturi). *Către jumătatea veacului al XVII-lea, ... predominarea slavonă este suplantată de aceea a grecismului* (a. 1888), XENOPOL, IST. ROM. I, 37. *Răsturnarea slavonismului a fost datorată grecismului* (a. 1889), ibid. II, 204. *În cursul veacului XVIII s-a pornit un val de împotrivire românească față de grecism* (a. 1937), LUPAS, IST. UN. ROM. 151.

Etim.: *grec* + suf. *-ism*.

grecism₂, *grecisme*, s.n. (lingv.) Cuvânt, expresie, construcție etc. împrumutate din limba greacă. *Românii ... din Moldova [o umple] ... de grecisme* (a. 1840), HELIADE, S. L. 222. *Deprecierea grecismului ipochimen*. ROMANIA LITERARA, 16 (2005), 14/3.

Etim.: *grec* + suf. *-ism*. Cf. și fr. *grécisme*.

grecitate, **-i**, s.f. (livr.) Caracterul sau esența a ceea ce este grecesc. Cf. DEX, NDN.

grecitúdine, **-i**, s.f. (livr., rar) Grecitate. *Grecitudinea elenistă ... este forma estetică a unui fond alogen*. SECOLUL XX, 9 (1968), 14.

neogrec, **-eacă**, *neogreci*, *-ce* adj., s.m. și f.

a) s.f. (adesea în sintagma *limba neogreacă*; substantivat, f.) Limba greacă modernă. *Societatea ... de mijloc n-a uitat încă neogreaca* (a. 1865), DRĂGUȘANU, 56. *Studierea comparativă a împrumuturilor din ... neogreacă* (a. 1960), MIHĂILĂ, Î., 13. *Lingvistica bacanică ... ar cuprinde limbile bulgară, albaneză, neogreacă* (a. 1981), I. I. RUSU, ETN. ROM. 96.

b) adj. *Spiranta neogreacă d* (a. 1925), PHILIPPIDE, O. R., I, 5. *Totalitatea traducerilor din literatura neogreacă*. ROMÂNIA LITERARĂ, 14 (2005), 28/2.

Etim.: Pref. *neo-* + *grec*, cf. fr. *néogrec*.